

Erika Sahla

”TAHTOISIN SIIS KYSYÄ OLENKO NORMAALI”
Heteronormatiivisuuden ylläpitäminen nuorten
seksuaalineuvontapalveluun lähettämässä huolissa

TIIVISTELMÄ

Erika Sahla: *"Tahtoisin siis kysyä olenko normaali"* – Heteronormatiivisuuden ylläpitäminen nuorten seksuaalineuvontapalveluun lähettämissä huolissa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Tammikuu 2024

Kandidaatintutkielmassani selvitän, miten ei-heteroseksuaaliset nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalveluun lähettämissään huolissa. Aihe on ajankohtainen, sillä nuorten hyvinvointi on viime aikoina puhuttanut esimerkiksi nuorten uupumisen yhteydessä käydyissä keskusteluissa. Oletan, että yhteiskuntamme seksuaalisuudelle asettamat kapeat rajat heijastuvat nuorten seksuaalisuuteen liittyviin huoliin sekä kykyyn hahmottaa omaa seksuaalisuuttaan ja sen erilaisia ilmenemismuotoja. Väitän, että normaaliuden tavoittelemisen määrittää nuorten elämää monella tapaa, erityisesti, koska nuoruuden aikana muodostetaan omaa identiteettiä ja omia mielipiteitä.

Keskityn kandidaatintutkielmassani yhteen normaalia määrittävään käsitteeseen eli heteronormatiivisuuteen. Heteronormatiivisuus on ajatus, käsite ja uskomus, jolla kuvaillaan yhteiskuntaa heteroseksuaalisuuden oletuksen, ensisijaisuuden ja paremmuuden kautta. Heteroseksuaalisuus näyttäytyy siis toivottuna ja ensisijaisena seksuaalisuuden muotona. Asetan tutkimukseni queer-tutkimuksen perinteeseen pääkäsitteeni heteronormatiivisuuden mukaisesti. Tutkimuskysymykseni on: *"Miten ei-heteroseksuaaliset nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta seksuaalisuuteen liittyvissä huolissaan?"*. Aineistonani toimii vuosien 2014–2015 aikana Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalveluun lähetetyt yhteydenotot, jotka käsittelevät pääasiassa seksuaalisuutta, sukupuolta, seksiä sekä parisuhteita.

Tutkielmassani sovellan tutkimusmetodinani teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jonka tuloksena olen muodostanut kolme pääluokkaa: *Seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen*, *heteronormatiivisuuden toteuttaminen käytännössä* ja *heteronormatiivisuuden vastustaminen*. Lisäksi olen muodostanut ensimmäiselle pääluokalle kolme alaluokkaa, joiden avulla tarkastelen seksuaalisuuden hierarkkisuutta tarkemmin. Ensimmäisellä pääluokalla kuvaan, kuinka nuoret ylläpitävät huolissaan seksuaalisuuden hierarkkisuutta. Tämän hierarkkisuuden mukaisesti heteroseksuaalisuus näyttäytyy hyvänä ja normaalina, kun taas ei-heteroseksuaalisuus näyttäytyy negatiivisena ja huonona vaihtoehtona. Toisella pääluokalla esittelen, miten nuoret ylläpitävät käytännön heteronormatiivisuutta kaapin käsitteen avulla. Kaappi näyttäytyy aineistossani nuoria sekä rajoittavana että suojelevana tekijänä. Lopuksi esittelen kolmannen pääluokan avulla, miten osa nuorista vastustaa heteronormatiivisuutta sekä kyseenalaistaa kaapista ulos tulemisen tarpeen.

Onnistun analyysini avulla vastaamaan tutkimuskysymykseeni: Nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta monella tapaa, kuitenkin myös heteronormatiivisuutta vastustaen. Väitän, että yhteiskuntamme on heteronormatiivinen ja täten nuorten seksuaalisuuteen liittyvät huolet heijastelevat heteronormatiivisuutta sitä laajemmin kritisoimatta. Esittelen loppupäätelmissäni, miten normaaliuden tavoittelemisen liittyy heteronormatiivisuuteen. Väitän, että nuorten omien tunteiden ja mielipiteiden ohittaminen johtaa siihen, että nuoret epäilevät itseään ja tunteidensa oikeellisuutta. Uskon, että monipuolisella ja avoimella seksuaalikasvatuksella sekä turvallisella kasvuympäristöllä voidaan välttää normaaliuden tavoittelemisen paineen välittäminen nuorille.

Avainsanat: Heteronormatiivisuus, seksuaalisuus, queer-tutkimus, nuoret, ei-heteroseksuaalisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoria, käsitteet ja aikaisempi tutkimus	3
2.1	Queer-tutkimus	3
2.2	Heteronormatiivisuus	4
2.3	Nuoruus ja sateenkaarinuoret	9
2.4	Aikaisempi nuoruuden ja heteronormatiivisuuden tutkimus	12
3	Tutkimusasetelma	14
3.1	Aineisto ja sen rajaus	14
3.2	Tutkimuskysymys	15
3.3	Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	15
3.4	Tutkimuseettiset kysymykset	16
4	Aineiston analyysi	17
4.1	Seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen	18
4.1.1	Huonompi ei-heteroseksuaalisuus	18
4.1.2	Normaali heteroseksuaalisuus	20
4.1.3	Muuttumattomat sukupuoli- ja seksuaalikategoriat	22
4.2	Heteronormatiivisuuden toteuttaminen käytännössä	25
4.3	Heteronormatiivisuuden vastustaminen	28
5	Johtopäätökset	30
6	Lähteet	34
6.1	Aineisto	37

1 Johdanto

Noin joka kymmenes suomalainen nuori kuuluu sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön (Jokela ym. 2020, 2). Tutkimusta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista on kuitenkin tehty verrattain vähän, vaikka kyse on suuresta ryhmästä. Usein tutkimuksessa nuoruus tulee niputettua vain yhdeksi kokemukseksi. Tällöin nuoruuden erilaiset ilmentymät ja piirteet jäävät katveeseen. Myös nuorten arkikokemukset jäävät herkästi tutkimuksen ulkopuolelle. (Alanko 2014, 7–8.) Nuoruus tulisikin nähdä monikossa: erilaisina nuoruuksina. Tässä kandidaatintutkielmassa keskityn erityisesti ei-heteroseksuaalisiin nuoriin ja heidän arkisiin huoliinsa nostaa esille tämän tutkimuksessa vähemmälle huomiolle jääneen ryhmän arkitodellisuutta.

Normaalius ja sen tavoitteleminen määrittävät yksilöiden elämää monella tapaa. Erityisesti nuoruudessa itseään etsiessä ja omia mielipiteitä muodostaessa voi omalla normaaliuden tunteella olla suurikin merkitys. Kandidaatintutkielmassani tutkin heteronormatiivisuutta – heteroseksuaalisuuden luonnollistettua asemaa yhteiskunnassa (kts. Rossi 2015, 15) – yhdistäen käsitteen ei-heteroseksuaalisiin nuoriin ja heidän seksuaalisuuteensa liittyviin huoliin. Oletan siis, että yhteiskuntamme seksuaalisuudelle asettamat kapeat rajat sekä yhteiskunnan asenteet ja suhtautuminen (kts. Alanko 2014, 10) heijastuvat myös nuorten seksuaalisuuteen liittyviin huoliin ja kykyyn hahmottaa omaa seksuaalisuuttaan sekä seksuaalisuuden erilaisia ilmenemismuotoja. Näen tämän myös vaikuttavan nuorten tapaan arvottaa itseään suhteessa muihin nuoriin.

Tutkin kandidaatintutkielmassani, miten ei-heteroseksuaalisten nuorten huolet heijastavat yhteiskuntamme heteronormatiivisuutta. Tutkimuskysymykseni on *”Miten ei-heteroseksuaaliset nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta seksuaalisuuteen liittyvissä huolissaan?”* Analysoin nuorten Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalveluun lähettämiä seksuaalisuuteen liittyviä huolia teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Käsittelemäni nuorten kirjoittamat yhteydenotot sisältävät nuorten pohdintaa omasta seksuaalisuudestaan ja seksuaali-identiteetistään sekä muista elämän haasteista.

Taustoitan tutkimustani ensimmäiseksi teorialla, käsitteillä sekä aikaisemmalla tutkimuksella. Tutkimukseni sijoittuu queer-tutkimuksen teoriaperinteeseen ottaen samalla vaikutteita nuorisotutkimuksesta. Tutkimukselleni erityisen keskeinen käsite on heteronormatiivisuus. Esittelen tutkimusta, joka yhdistää nuoruutta ja heteronormatiivisuutta. Tämän jälkeen esittelen tutkimusasetelmani. Esittelen tarkemmin aineistoni, tutkimuskysymyksen sekä analyysimenetelmäni. Seuraavaksi siirryn toteuttamani analyysin pariin. Olen analyysin tuloksena muodostanut kolme pääluokkaa sekä näistä ensimmäiselle kolme alaluokkaa. Pääluokkani ovat *seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen*, *heteronormatiivisuuden toteuttaminen käytännössä* ja *heteronormatiivisuuden vastustaminen*. Tutkielmani lopussa avaan vielä analyysini tuloksia sekä näistä tekemiäni johtopäätöksiä.

2 Teoria, käsitteet ja aikaisempi tutkimus

Asetan tutkielmani kriittisen sukupuolentutkimuksen eli queer-tutkimuksen jatkumoon. Tätä tutkimusperinnettä tukevat tutkielmani pääkäsite heteronormatiivisuus sekä vallan ja hierarkkisuuden tunnistaminen analyysissä. Käsitteelen tässä osiossa aikaisempaa tutkimusta, teoriaa sekä määrittelen käsitteitä. Ensimmäiseksi esittelen lyhyesti queer-tutkimusta sekä sille tyypillistä vastakarvaan lukemista. Jatkan tämän jälkeen normatiivisuuden ja heteronormatiivisuuden käsittelemisellä, minkä ohessa kuvailen myös merkittävien teoreetikkojen ajatuksia aiheeseen liittyen. Lopuksi sidon käsittelemäni aiheet nuoruuteen ja muodostan näin pohjan tutkielmalleni.

2.1 Queer-tutkimus

Queer eli suomennettuna esimerkiksi pervo, kiero, kumma tai vikuri (kts. Aldrin Salskov & Rossi & Taavetti 2019; Kekki 2006) viittaa elämän järjestämiseen epätyypillisesti ja normien vastaisesti (Halberstam 2005, 20). Julkisessa keskustelussa se viittaa usein sateenvarjokäsitteenä sateenkaari-ihmisiin tai yhteen seksuaali-identiteettikategoriaan muiden joukossa. Akateemisessa keskustelussa queer on kuitenkin yhtä aikaa adjektiivi, verbi sekä substantiivi ja sillä voi kuvata sekä identifioitumista että tekemistä tai asennetta (Juvonen 2023). Queerin keskiössä on tietoisesti yhteiskunnan normien vastaisesti toimiminen ja oleminen. Queer määrittyy siis vasten normaalia (Warner 1991, 16).

Queer-tutkimus ja -teoria saivat alkunsa 1990-luvulla, kun ympäri maailmaa perustettiin queer-poliittisia aktivismiryhmiä. Yksi näistä ryhmistä oli New Yorkin Queer Nation, jonka jäsenet määrittelivät itsensä queereiksi eli seksuaaliselta suuntautumiseltaan oudoiksi tai kummiksi. Queer Nation -ryhmä koki, että sen sijaan, että yksittäiset henkilöt olisivat kummallisia, kummallinen onkin koko yhteiskunta. Poliittinen liikehdintä saavutti myös yliopistot, ja näin alkoi queer-teorian muodostaminen, mikä luotiin esimerkiksi Michel Foucault'n, Judith Butlerin ja Eve Kosofsky Sedgwickin ajatusten ja teorioiden pohjalta. (Karkulehto 2015, 79–88.)

Queer-tutkimus tekee näkyväksi eri käsitteiden sisäistä hierarkiaa sekä vastustaa hetero-oletusta, heteronormatiivisuutta ja pakkoheteroseksuaalisuutta. Queer-tutkimuksen ytimessä on valta-asemien tuottamisen ja ylläpitämisen kyseenalaistaminen ja vastustaminen. Se kysyy, miten eri puhetavat, uskomukset ja arvoasetelmat ovat syntyneet ja miten niitä representoidaan päivittäin. Queer-tutkimuksen tarkoituksena on perinteisten seksuaali- ja sukupuolikäsitysten murtaminen ja niiden normaaliuden horjuttaminen. (Karkulehto 2015, 79–88.) Queer-tutkimuksen uranuurtaja Michael Warner (1991, 16) näkeekin queer-teorian tehtävänä nimenomaan heteronormatiivisuuden uhmaamisen ja heteronormatiivisuuden oletusarvon purkamisen.

Toteutan tutkielmassani queer-tutkimukselle tyypillistä vastakarvaan lukemista. Tällä tarkoitetaan tapaa osoittaa paradokseja sekä ristiriitoja ja selittää niiden todellisuudelle antamia merkityksiä. Vastakarvaan lukiessa etsitään vastakohtaisuuksia ja hierarkioita, tarkoituksena kyseenalaistaa ne. Lopuksi hierarkiat mahdollistavat mekanismit ja oletukset pyritään purkamaan. (Karkulehto 2015, 77.)

2.2 Heteronormatiivisuus

Tutkielmani keskittyy heteronormatiivisuuteen. Heteronormatiivisuuden käsittely mahdollistaa yhteiskunnan tarkastelun heteroseksuaalisuuden värittämänä. Määrittelen ensimmäisenä normatiivisuuden käsitteen ja siirryn tämän jälkeen heteronormatiivisuuden pariin. Jatkan keskeisillä heteronormatiivisuuden määrittelijöillä sekä käsitteen historialla. Pohdin lopuksi myös käsitteen rajoituksia.

Normatiivisuus olettaa ja edellyttää henkilöiltä tietynlaista olemista sekä arvottaa tämän tietynlaisen olemisen korkeammalle kuin muut olemisen tavat. Normatiivisuudet siis määrittävät oikein olemista asettaen hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän rajoja. Normatiivisuuksien ja normien välille tulee kuitenkin tehdä ero. Normit viittaavat normatiiviseen etiikkaan ja pyrkivät erottamaan oikean ja väärän toisistaan. (Suhonen 2018, 58–59.)

Heteronormatiivisuus on ajatus, käsite ja uskomus, jolla kuvaillaan yhteiskuntaa heteroseksuaalisuuden oletuksen, ensisijaisuuden ja paremmuuden kautta. Heteronormatiivisessa yhteiskunnassa heteroseksuaalisuudella on luonnollistettu asema, ja heteroseksuaalisuus on toivottu ja tavoiteltu seksuaalisuuden ja sosiaalisten suhteiden muoto. Heteronormatiivisuus pitää sisällään ajatuksen hetero-oletuksesta eli oletuksen siitä, että kaikki ihmiset ovat heteroseksuaalisia. Näin ollen heteroseksuaalisuus on heteronormatiivisessa yhteiskunnassa myös itsestäänselvyys. Heteronormatiivisuus heijastuu yhteiskunnan instituutioihin ja rakenteisiin, ihmissuhteisiin ja käytäntöihin. (Rossi 2015, 15; Karkulehto 2011, 51; Alanko 2014, 6) Tämä heteroseksuaalisuuden ensisijaisuus ja normatiivinen asema yhteiskunnassa uusintavat heteroseksuaalisuuden pakottavaa valta-asetelmaa yhteiskunnassa (Karkulehto 2011, 51). Heteronormatiivisuuden luonnon ja jopa illuusion omainen valta-asema vaatii kuitenkin jatkuvaa toistoa ja ylläpitoa (em.; Juvonen 2004, 34).

Seksuaalisuuden hierarkkisuuutta on aikaisemmin hahmotellut esimerkiksi Gayle S. Rubin. Rubin näkee, että seksuaalisuuden hierarkian kärjessä ovat heteroseksuaaliset, joiden seksuaalista suuntautumista palkitaan yksilö- ja instituutiotasolla. Instituutiot tukevat tätä ”oikeanlaista” suhdemuotoa ja se tunnustetaan avioliitolla. (Rubin 1991, 151). Nykypäivänä avioliitto on kuitenkin erityisesti Länsimaissa laajentunut huomioimaan myös samaa sukupuolta olevat parit.

Heteronormatiivisuus-käsitteen avulla on mahdollista tarkastella seksuaalisuuden lisäksi sukupuolta. Jukka Lehtonen on nostanut esille, kuinka heteronormatiivisuus pitää yllä binääristä jakoa maskuliiniseen mieheen ja feminiiniseen naisen. Näin ollen heteroseksuaalinen maskuliinisuus ja heteroseksuaalinen feminiinisyys ovat ainoita oikeita tapoja tehdä sukupuolta ja seksuaalisuutta. (Lehtonen 2003a, 73.) Tämä tarkoittaa siis, että miehekkäät miehet tuntevat vetoa naisellisia naisia kohtaan (Alanko 2014, 6). Heteroseksuaalisuus perustuu ajatukselle kahdesta toisilleen vastakkaisesta sukupuolesta, mikä näkyy myös vastakohtaisina piirteinä (esim. aktiivinen/passiivinen ja alistava/alistuva (kts. Lehtonen 2004, 150)). Homoseksuaalisuutta määriteltessä kyse taas on omasta sukupuolesta sekä halun kohdistumisesta samaan sukupuoleen. (Spišák, Vihlman, Ala-Kapee ja Löfman 2022, 49–50.)

Yhtenä heteronormatiivisuus-käsitteen ensimmäisistä käyttäjistä pidetään yleisesti Michael Warneria, joka käytti käsitettä vuonna 1991 ensimmäisen kerran *Social Text* -lehden ”Fear of a queer planet” johdannossa (kts. Rossi 2015, Marcia & Sommer 2019). Warner ottaa johdannossa kantaa seksuaalisuuden hierarkkiseen järjestykseen. Heteroseksuaalisuus nähdään ensisijaisena ja normalisoituna seksuaalisena suuntautumisena. Homoseksuaalisuus nähdään vaihtoehtona, mutta kuitenkin huonompana vaihtoehtona heteroseksuaalisuuden rinnalla. (Warner 1991, 4–5.) Warner näkee seksuaalisuuden kysymykset vallan kysymyksinä. Heteroseksuaalisuudella on yhteiskunnassa etuoikeutettu asema, ja tästä seuraten myös valtaa. Heteroseksuaalisuus määrittelee siksi itse itsensä ensisijaiseksi. (Em. 8.) Leena-Maija Rossi (2015, 17) tunnistaa Warnerin tulkinnasta kolme heteroseksuaalisuuden yhteiskunnallista rajapintaa. Ensimmäiseksi heteroseksuaalisuus on institutionalisoitua. Toiseksi se on normalisoitua. Kolmanneksi se pitää yllä reproduktiivista oletettua tarkoituksenmukaisuutta ja oikeutusta.

Rubin (1991, 143) on myös kirjoittanut seksuaalisuuden poliittisuudesta ja näkeekin seksuaalisuuden olevan usein poliittisen taistelun keskellä. Syynä tälle voi nähdä seksuaalisuuden ja seksin liittämisen biologiseen sekä lääketieteelliseen diskurssiin (seksuaalikasvatuksesta kts. Lehtonen 2004). Samasta ristiriidasta kärsii myös lapsuus, ja tämä ristiriita jatkuu myös nuoruuteen siirtyessä. Lapsuus ilmiönä on nostettu sosiologisen tutkimuksen piiriin verrattain myöhään. Tähän on vaikuttanut lapsuuden pitäminen biologian tai lääketieteen piiriin kuuluvana ilmiönä sen sosiaalisesti ja kulttuurillisesti rakentumisen sijaan. Tämän yhteentörmäyksen myötä lapsuudella onkin eräänlainen kaksoisrooli yhtä aikaa luonnollisena ja sosiaalisena ilmiönä. (Prout 2011, 6–7.) Tämän saman ristiriidan voi nähdä myös seksuaalisuudessa. Vaikka seksuaalisuutta usein pidetään luonnollisena ja jopa sisäsyntyisenä, on se kuitenkin aina ihmisen tuotosta. Nykyään seksuaalisuus nähdään yhteiskunnallisena ja historiallisena tuotoksena, ei vain biologisin termein kuvattavana. Ymmärretään myös, että seksuaalisuuden sisältö, kokemukset ja institutionaaliset muodot ovat syntyneet sosiaalisessa kanssakäymisessä. (Rubin 1991, 143, 149–150.) Seksuaalisuus on näin ollen myös poliittista. Seksuaalisuuden valta näyttäytyy tiettyjen yksilöiden ja aktiviteettien palkitsemisena ja toisten rankaisemisena ja tukahduttamisena (em. 171).

Queer-tutkimus ja sen painottuminen kriittisyyteen, toisin katsomiseen ja vallan havaitsemiseen onkin tämän takia oiva tapa lähestyä seksuaalisuutta.

Koska aineistossani nuoret pohtivat omaa seksuaalisuuttaan, eivätkä heistä kaikki koe sopivansa haluamiinsa identiteettikategorioihin, otan mallia Jukka Lehtosen väitöskirjasta *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa* (2003), missä hän käyttää ei-heteroseksuaalisuuden käsitettä purkaakseen perinteistä binääristä homo- ja heteroseksuaalisuuden jaottelua. Lehtonen näkee ei-heteroseksuaalisuuden tarkoittavan henkilöä *”jolla on samaan sukupuoleen kohdistuvia seksuaalisia/rakkauden tunteita ja/tai seksikäyttäytymistä tämän kanssa ja/tai itsemäärittely, joka liittyy edellä mainittuihin”* (em. 15). Heteroseksuaaliseksi itsensä määriteltävällä voi siis olla ei-heteroseksuaalisia tunteita tai käyttäytymistä. Ei-heteroseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus eivät siis sulje toisiaan pois, eivätkä muodosta identiteettikategorioita vaan toimivat adjektiiveina. (Em.). Olen päätenyt tähän valintaan, koska seksuaalisen suuntautumisen nimeäminen toisen puolesta ei ole oleellista tutkimuksen kannalta eikä myöskään todellisuudessa mahdollista. Oman seksuaalisen suuntautumisen sanoittamiseen vaikuttavat henkilökohtaiset kokemukset siitä, miten oman suuntautumisen tahtoo sanoittaa. Suuntautumisen voi määritellä rakkaussuhteen perusteella, huomioimalla todelliset seksuaaliset kokemukset tai sen kehen kokee tuntevansa emotionaalista tai eroottista vetoa. Yksinkertaiset jaottelut homoon tai heteroon tai kolmiportainen homo, hetero, bi eivät riitä kuvaamaan monipuolisia kokemuksia ja elämäntilanteita. (Alanko 2014, 18–19.) Yksinkertaistettuna: Oma seksuaalinen identiteetti, kiinnostus ja käyttäytyminen voivat poiketa toisistaan täysin (em. 19). Lisäksi koen, etteivät tiukat identiteettikategoriat sekä binääriset jaot sovi queer-tutkimuksen perinteeseen.

Heteronormatiivisuuden käsite ei aina ole ollut valtavirtaa, vaan samoja ajatuksia ovat sisältäneet monien queer-teoreetikkojen käsitteet. Esimerkiksi heteromatriisin käsite on nykyään sulautunut osaksi ymmärrystä heteronormatiivisuudesta. Näin on tapahtunut myös muille varhaisille queer-tutkimuksen käsitteille, kuten heteroseksismille, heteroseksuaaliselle hegemonialle, heteroseksuaaliselle sopimukselle ja pakkoheteroseksuaalisuudelle (Rossi 2015, 15–16). Näiden aikaisempien käsitteiden avulla omia näkemyksiään heteroseksuaalisuudesta ja sen vallasta ovat muotoilleet esimerkiksi Michel Foucault, Judith Butler, Adrienne Rich sekä Gayle S. Rubin. Heteronormatiivisuutta käsittelevissä tutkimuksissa

ei aina viitata käsitteen alkuperään tai siihen, kenen määritelmään oman tutkimuksensa liittää (Marcia & Sommer 2019). Näen, että tämä huono viittaaminen sekä useamman käsitteen sulautuminen yhdeksi luo heteronormatiivisuudesta jopa anonyymin kuvan (kts. Rossi 2015, 16–18).

Joseph Marcia ja Jamie M. Sommer (2019) havaitsivat heteronormatiivisuuden alkuperää koskevassa tutkimuksessaan, että 1990-luvulta 2010-luvulle ulottuvassa heteronormatiivisuutta käsittelevässä tutkimuksessa, voi havaita neljä erilaista heteronormatiivisuuden perinnettä. Nämä perinteet ovat kaikki johdettavissa eri teoreetikoihin. Näistä Richin, Butlerin ja Rubinin perinteet huomioivat sukupuolen ja seksuaalisuuden yhteen kietoutumisen heteronormatiivisuuden rakentumisessa. (Em.) Näenkin, että tutkielmani asettuu jatkoksi heidän heteronormatiivisuuden perinteilleen, koska ymmärrän seksuaalisuuden ja sukupuolen yhteyden toisistaan erottamattomina.

Vaikka edellä kuvaamani antaa heteroseksuaalisuudesta jopa huonon kuvan - nostamalla esiin sen hierarkkisuutta suhteessa muihin seksuaalisiin suuntautumisiin - ei heteroseksuaalisuutta kuitenkaan tule nähdä vihollisena tai itsessään pahana, sillä heteroseksuaalisuus on itsekin hyvin säädeltyä ja rajoitettua (Rossi 2015, 71). Heteroseksuaalisuutta itseään rajoittaa nimittäin normatiivinen heteroseksuaalisuus. Normatiivinen heteroseksuaalisuus pitää sisällään normatiivisia ajatuksia, jotka tuottavat hierarkkisuutta myös heteroseksuaalisuuden itsensä sisälle. Tätä heteroseksuaalisuuden sisäistä eriarvoisuutta kuvailee esimerkiksi Rubin (1991). Paremmassa asemassa on aviollinen, perheellistymiseen tähtäävä sekä monogaaminen heteroseksuaalisuus (em. 152–155.) Normatiivinen heteroseksuaalisuus sisältääkin esimerkiksi ajatuksen normatiivisesti etenevästä heteroseksuaalisesta parisuhteesta. Se olettaa pitkää parisuhdetta, johon sisältyy avioliiton solmiminen ja perheen perustaminen. (Rossi 2015, 21–23; Lehtonen 2004, 151). Normatiivista heteroseksuaalisuutta haastavat esimerkiksi lisääntymättömyys, kinkyt¹ sekä suuret ikäerot. Heteronormatiivisuutta onkin kritisoitu sen heteroseksuaalisuuden normittamisesta. Joissakin tapauksissa se voi

¹ Kinkyt ovat seksuaalisia tai eroottisia aktiviteetteja, joita ei perinteisesti liitetä normatiiviseen seksiin, esimerkiksi BDSM (Wignall, 2022).

ohittaa heteroseksuaalisuuden erilaiset ilmenemistavat aina lapsettomuudesta parisuhteettomaan elämään. (Rossi 2015, 21–23.)

Toinen käsite, joka usein liitetään heteronormatiivisuuteen, on homonormatiivisuus. Homonormatiivisuus tarkoittaa seksuaalivähemmistöjen assimilaatiota suhteessa heteroseksuaalisuuden oletuksiin. Esimerkiksi tasa-arvoisen avioliittolain voidaan katsoa edustavan homonormatiivisuutta. (kts. Hekanaho 2007.) Heteronormatiivisuus ja normatiivinen heteroseksuaalisuus heijastuvat siis myös ei-heteroseksuaalisiin suhteisiin, kun heteroseksuaalisuuden oletukset ja tavoitteet siirretään koskemaan myös ei-heteroseksuaalisia. Esimerkiksi perheinstituutio, avioliitto ja lisääntyminen heijastuvat myös seksuaalivähemmistöjen arkeen. Michael Warner kritisoikin, että nämä normatiiviset oletukset on toisinaan nieltävä Hlbtqi+ -yhteisössä² pureskelematta (Warner 1991, 5).

Heteronormatiivisuus-käsitteen käyttäminen sisältää tietenkin myös rajoitteita. Vaikka sen avulla voi monipuolisesti tarkastella esimerkiksi kulttuuria, yhteiskuntaa ja sosiaalisia suhteita, ei se yksinään riitä kaiken epäarvoisuuden nimeämiseen. Heteronormatiivisuus ei tavoita intersektionaalisesti esimerkiksi etnisyyden ja rasismien kysymyksiä ja näiden yhteyttä seksuaalisuuteen ja sukupuoliin.

2.3 Nuoruus ja sateenkaarinuoret

Käsittelen tutkimuksessani heteronormatiivisuutta erityisesti nuoruuden näkökulmasta. Nuoruus on ainutlaatuisia itsenäistymisen ja muutosten aikaa, jolloin itseään etsimällä ja löytämällä tehdään eroa lapsuuteen. Nuoruudessa rakennetaan siis omaa minuutta. Nuoruus rakentuu ajallisesti ja paikallisesti suhteessa lapsuuden ja aikuisuuden erontekoon eikä sille voi sen takia määritellä tarkkoja ikärajoja. (Taavetti & Alanko & Hästbacka & Lehtonen & Palojärvi 2015, 31; Alanko 2014, 10) Nuoruutta ja nuorta aikuisuutta on ikävaiheina paikoittain hyvin vaikeaa erottaa toisistaan. Nyky-yhteiskunnassa aikuistuminen on venynyt eikä sitä

² Hlbtqi+ on lyhenne sanoista homo, lesbo, bi, trans, intersukupuolinen ja queer. Lisäksi +-merkillä viitataan muihin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin.

määritä enää yhtä lailla yhä myöhemmäksi jäävä perheellistyminen ja omista vanhemmista irtautuminen. Nuoruus päättyy siis epämääräisemmin ja yksilöllisemmin kuin ennen. Selkeiden rajojen vetäminen nuoruuden ja aikuisuuden välille on täten yhä vaikeampaa. (Jokinen 2014.) Kandidaatintutkielmassani määrittelen nuoriksi kaikki alle 29-vuotiaat. Vaikkei tarkan ikärajan määrittelemisen ole nuoruuden määrittelyssä ideaalia, on se tutkimuksen tarkemman rajauksen kannalta oleellista.

Käytän tutkielmassani paikoitellen sateenkaarinuoren käsitettä, vaikka ymmärrän sen käyttöön liittyvät ongelmat. Sateenkaarinuori kuvaa herkästi identiteettikategoriaa (esimerkiksi homo, hetero tai bi) sekä yleistää nuorten hyvin erilaiset kokemukset. Esimerkiksi samaan sateenkaarinuoren luokkaan luetaan sekä transnuoret että homoseksuaaliset nuoret. Näillä kahdella nuorella voi kuitenkin olla hyvinkin suuria eroja omien arkisten kokemuksien välillä. (Taavetti & Alanko & Hästbacka & Lehtonen & Palojärvi 2015, 33.) Sateenkaarinuori on tutkielmassani kattokäsite, jota nuoret eivät itse käytä. Käyttäessäni sateenkaarinuori-käsitettä kuvaan tällä yleisesti erontekoa heteroseksuaalisuuteen ja seksuaalisuuden normien vastustamiseen. Käytän käsitettä siis kuvaamaan nuoria, joilla on ei-heteroseksuaalisia tunteita, seksikäyttäytymistä tai ei-heteroseksuaalinen itsemäärittely, nostaen esille erilaisia arjen kokemuksia. En siis kategorisoi nuoria identiteettikategorioihin vastoin heidän tahtoaan. (kts. Taavetti 2015, 6.)

”Olenko normaali?” on varmasti monelle nuorelle tuttu pohdinta. Nuoruutta määrittää ryhmään kuulumisen ja oman sopivuuden pohtiminen, jotka ovat nousseet esiin yhteiskunnan ja nuoruuden individualisoitumisen myötä vuosituhannen vaihteessa (Salasuo & Suurpää 2014, 129). Sopivuuden pohtimisen taustalla voi nähdä vaikuttamassa esimerkiksi lapsuuden ja nuoruuden rajan häilyvyyden, joka aiheuttaa painetta normaaliuteen ja hyväksytyksi tulemiseen. Ryhmään kuulumista vaikeuttaa myönteisen yksilöllisyyden ja kielteisen poikkeavuuden välillä oleva hiuksen hieno raja, joka ohjaa yhdenmukaisuuteen. (Em. 132–133.) Riikka Taavetti (2015, 145) on tulkinut Leena Suurpään ajatuksia erottautumisesta samaan tapaan positiivisen ja negatiivisen kautta. Erottautuminen on positiivista, jos *”kyse on yksilöllisyydestä, jonka muodon voi valita itse”*. Negatiivisen siitä tekee erottuminen, jolla tarkoitetaan *”kuulumista johonkin erilaiseksi määriteltyyn ryhmään”*. Näiden seurauksena voikin nähdä itsetarkkailun ja sosiaalisen hyväksynnän hakemisen (Salasuo & Suurpää 2014,

143). Nuoruuteen kuuluu myös tärkeiden omaa tulevaisuutta koskevien päätösten tekeminen. Nuorille voi kuitenkin olla henkisesti raskasta tietoisuus siitä, ettei oma kokemus sukupuolesta ja seksuaalisuudesta ole yhtä enemmistön mielikuvien kanssa. (Alanko 2014, 10). Toisaalta sateenkaarevuus voi olla myös positiivinen osa omaa yksilöllisyyttä (Taavetti 2015, 145).

Nuorten pahoinvointi ja mielenterveyden ongelmat ovat herättäneet viime aikoina paljon keskustelua esimerkiksi nuorten uupumisen yhteydessä käydyissä keskusteluissa. Erityisesti sateenkaarinuoret ovat haavoittuvassa asemassa, kun kyse on mielenterveydestä. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että mielenterveysongelmat ovat yleisempiä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen edustajilla. (kts. Alanko 2014, 37; Jokela ym. 2020, 2.) Pahoinvoinnin syitä on monia, mutta painetta voi esimerkiksi syntyä peloista liittyen ”kaapista ulos tulemiseen”, sateenkaarinuoruutta leimaavasta varttumisen eriaikaisuudesta ja jopa kiusaamisesta, henkisen sekä fyysisen väkivallan muodossa (Taavetti & Alanko & Hästbacka & Lehtonen & Palojärvi 2015, 32, 36, 42; Jokela ym. 2020, 2.). Lisäksi riittämätön apu ja tuki vaikuttavat pahoinvoinnin lisääntymiseen (Jokela ym. 2020, 2).

Kaikki eivät sovi samaan yhteiskunnan oletamaan malliin ja erityisesti epävarmassa nuoruudessa huolet ja murheet voivat usein heijastella asioita, joita ei osaa itse sanoittaa. Väitänkin, että osa nuorten pahoinvoinnista on johdettavissa ristiriitaan oman identiteetin ja yhteiskunnan oletaman heteroseksuaalisuuden ja normatiivisen heterouden kesken. Katarina Alanko (2014, 37) pohtiikin, että sateenkaarinuorten on haastavampaa luoda positiivista minäkuvaa seksuaali- ja sukupuoli-identiteetistään, koska esikuvia on vähemmän, ja koska omaa identiteettiään tulee piilottaa, selittää ja puolustaa.

Tutkielmani perustuu seuraavalle oletukselle: nuorten huolet heijastelevat yhteiskunnan heteronormatiivisuutta, sekä siihen liittyviä oletuksia ja toiveita. Omasta seksuaalisuudesta ja sukupuolesta ei tarvitsisi olla huolissaan, jos ne eivät riitelisi yhteiskunnan oletusten kanssa. Oma ei-heteroseksuaalisuus ei siis huolettaisi nuoria, jos heteroseksuaalisuus ei olisi yhteiskunnan oletama seksuaalisuuden muoto.

2.4 Aikaisempi nuoruuden ja heteronormatiivisuuden tutkimus

Heteronormatiivisuutta ovat Suomessa laajasti käsitelleet tutkimuksissaan esimerkiksi Leena-Maija Rossi, Tuula Juvonen sekä Pia-Livia Hekanaho. Rossi (2003; 2015) on keskittynyt tutkimuksessaan erityisesti mediatutkimukseen, representaatioon ja visuaaliseen kulttuuriin. Hän on tutkimuksissaan analysoinut esimerkiksi mainosten heteronormatiivisuutta. Juvonen (2002; 2003) on keskittynyt tutkimuksissaan laajalti homoseksuaalisuuteen ja heteronormatiivisuuteen. Hän on esimerkiksi tutkinut seksitutkimusten ongelmia heteronormatiivisuuden viitekehyksessä. Hekanaho (2007; 2010) taasen on kirjoittanut paljon pervoudesta (queer) sekä queer-tutkimuksesta. Hän on myös kritisoinut laajemmin homonormatiivisuutta. Edellä mainitut tutkijat eivät kuitenkaan suurimmaksi osaksi ole tutkimuksissaan keskittyneet nuoriin ja nuoruuteen taikka heteronormatiivisuuden vaikutuksiin kyseisessä elämänvaiheessa.

Suomessa merkittävän paljon tutkimusta nuoruutta ja heteronormatiivisuutta yhdistäen on tehnyt 2000-luvun alusta saakka Jukka Lehtonen. Lehtosen väitöskirja (2003b) käsittelee seksuaalisuutta ja sukupuolta koulumaailman kontekstissa, näkökulmanaan erityisesti heteronormatiivisuus. Lehtonen on jatkanut heteronormatiivisuuden tutkimista myös myöhemmin erityisesti nuorten, seksuaalikasvatuksen ja koulutuksen konteksteissa (kts. Lehtonen 2010; Lehtonen 2004b).

Vastikään nuorten huolia on analysoitu Spišákin, Vihlmanin, Ala-Kapeen ja Löfmanin (2022) tutkimusartikkelissa, jossa käsitellään nuorten huolia keskittyen erityisesti homohuoleen. Tutkijat analysoivat artikkelissaan nuorten Sexpon seksuaalineuvontaan lähettämiä kysymyksiä ja havaitsivat nuorten miesten huolissa piirteen, jonka he nimesivät *homohuoleksi*. Homohuoli kuvaa nuorten miesten omakohtaista huolta siitä, että he olisivat mahdollisesti homoseksuaalisia. Tutkijoiden mukaan homohuoli syntyy tilanteessa, jossa homoseksuaalista identiteettiä ei nähdä yhtä lailla mahdollisena tai turvallisena kuin ”normaalia” heteroseksuaalisuutta. (Em. 46.) Spišák ja kumppanit näkevätkin homohuolessa kaksoismerkityksen: toisaalta huoli kertoo nuorten tahdosta identifioitua nimenomaan heteroseksuaaliseksi, mutta toisaalta se kertoo myös halusta identifioitua yhteen selkeään ja yksiselitteiseen seksuaali-identiteettiin (em. 47). Seksuaalisuuden tarkka määrittely nähdään

siis tarpeellisena. Itselleen tulisi löytää selkeä kategoria tai nimitys, johon solahtaa. Tässä heijastuu tapa nähdä seksuaalisuus joustamattomana ja muuttumattomana. Seksuaalisuus tulisi osata määritellä, koska epäselvät kategoriat ja niiden väliin tai ulkopuolelle sijoittuminen vaikuttaa nuorten mielestä tukalalta (Spišák & Vihlman & Ala-Kapee & Löfman 2022, 47).

Erityisen merkityksellinen viimeaikainen tutkimus tällä saralla on ollut ensimmäinen laaja tutkimus sateenkaarinuorista ja heidän hyvinvoinnistaan Suomessa: Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke. Tutkimuksessa on tarkasteltu nuorten minuuden sekä näkyvyyden ja näkymättömyyden kokemuksia, siis nuorten arkikokemuksia (Alanko 2014, 7). Katarina Alangon raportissa kerrotaan tutkimuksen määrällisistä tuloksista, kun taas Riikka Taavetin raportti on hankkeen laadullinen osa (kts. Alanko 2014; Taavetti 2015). Hyvinvointia on kartoitettu erilaisissa konteksteissa kuitenkin nuorten omat elinpiirit huomioiden. Hankkeella on osoitettu, että sateenkaarinuoret kokevat samoja ongelmia ja haasteita kuin muutkin nuoret. Erityispiirteenä paistaa kuitenkin suomalaisen yhteiskunnan kapeiden seksuaali- ja sukupuolinormien heijastuminen nuorten hyvinvointiin. Tutkimuksella tahdotaankin kertoa, ettei sateenkaarinuoria tulisi kohdella ulkopuolisena vähemmistöryhmänä vaan yhdenvertaisena ryhmänä, jolla on kaikin puolin samankaltaiset oikeudet hyvään elämään kuin valtavirtaa edustavilla ryhmillä. (Alanko 2014, 8.)

3 Tutkimusasetelma

3.1 Aineisto ja sen rajaus

Kvalitatiivinen aineistoni koostuu 151 Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalveluun lähetetystä kysymyksestä vuosilta 2014–2015. Sinuiksi-palvelu on Sinuiksi ry:n (ent. Pirkanmaan Seta) ylläpitämä tuki- ja neuvontapalvelu, jonne voi olla yhteydessä puhelimitse ja tekstiviestitse sekä anonyymisti Sinuiksi-chatin ja kysymyspalstan kautta. Lisäksi Sinuiksi-palvelu järjestää vertaistukitoimintaa ja pitää nettisivuillaan yllä kattavaa tietopankkia. Tuki- ja neuvontapalvelu on suunnattu erityisesti omaa seksuaalisuuttaan ja sukupuoltaan pohdiskeleville henkilöille, mutta yhteyttä asiantuntijoihin voi ottaa kuka tahansa. (Sinuiksi.fi.) Aineistoni kysymykset käsittelevät laajasti seksuaalisuutta, sukupuolta, seksiä sekä parisuhteita. Kysymyksissä esitetään huolia ja kerrotaan oman elämän haasteista. Aineisto koostuu kysymyksistä sekä asiantuntijavastauksista ja se on kerätty osana *Vain me kaksi? Affektiivinen eriarvoisuus intiimisuhteissa* -tutkimushanketta (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto).

Jotta aineisto olisi osuvampi sekä tutkimuskysymystä että kandidaatintutkielmaa varten, olen tehnyt sille useampia rajauksia. Ensimmäiseksi rajasin aineistosta pois asiantuntijavastaukset, koska keskityn tutkielmassani vain nuorten itse sanoittamiin huoliin. Pysyäkseni tutkimusaiheessa, rajasin aineistosta pois myös kysymykset, joissa yhteydenottaja kertoo olevansa yli 29-vuotias. Nojaan ikärajauksessani Suomen nuorisolakiin, jossa nuoreksi määritellään kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 2016/1285). Toiseksi rajasin aineistosta pois kysymykset, joissa henkilö kysyy jotakin toisen henkilön puolesta (esimerkiksi huoltaja kysyy asiaa lapsensa puolesta), sillä tällöin yhteydenottajan huoli ei välttämättä edusta nuoren itsensä näkemystä asioista. Lisäksi rajasin aineistosta pois kysymykset, jotka eivät käsittele ollenkaan seksuaalisuutta tai seksuaali-identiteettiä. Pois rajatut kysymykset käsittelevät esimerkiksi suojaikärajoja, erilaisia tuote- tai mediasuosituksia, vertaisryhmien hakua eri puolilta Suomea, lääketieteellistä hoitoa sekä transsukupuolisuutta ilman seksuaalisuuden käsittelyä. Lopuksi rajasin pois vielä kysymykset, joissa kerrottiin omaista lapsista, aviopuolisosta tai avioitumisesta. Koen, että avioliitto ja perheellistyminen ovat suuria

elämänmuutoksia, jotka luen tässä kontekstissa aikuisuuden ja aikuistumisen piiriin. Perinteisesti juuri oma perhe ja työ onkin nähty tyypillisinä aikuisuuden tunnusmerkkeinä (Jokinen 2014, 250). Avioituminen ja perheellistyminen ennustavat usein riippumattomuutta omista vanhemmista sekä yleisesti itsenäistä elämää. Nämä luetaan usein askeleina kohti aikuisuutta ja ne tulisi tämän takia erottaa nuoruudesta. (kts. Jokinen 2014.) Rajasin aineistosta pois yhteensä 58 yhteydenottoa. Analysoitavaksi yhteydenottoja jäi täten 93.

3.2 Tutkimuskysymys

Tutkimuskysymykseni on:

Miten ei-heteroseksuaaliset nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta seksuaalisuuteen liittyvissä huolissaan?

Tutkimuskysymykseni tavoitteena on nostaa esille nuorten huolissa havaittavaa heteronormatiivisuutta ja sen ylläpitämisen tapoja. Näiden havaintojen avulla voi paremmin ymmärtää yhteiskunnan nuorille asettamaa normaaliuden painetta. Tutkimuskysymykseni pohjautuu oletukseen siitä, että yhteiskuntamme on heteronormatiivinen. Painotan tutkimuskysymyksessäni juuri ei-heteronormatiivisia nuoria nostaakseni esille eronteon heteroseksuaalisuuteen sekä seksuaalisuuden normien vastustamisen. Käsitteellä saan tavoitettua analyysissäni nuorten ei-heteroseksuaaliset tunteet, seksikäyttäytymisen sekä ei-heteroseksuaalisen itsemäärittelyn.

3.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Analysoin aineistoa teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi pyrkii tuottamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvauksen yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä vuorottelevat vuoroin aineistolähtöisyys sekä teoria. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Omassa tutkielmassani toteutan teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä ryhmittelemällä aineistoa aineistolähtöisesti pitäen kuitenkin erityisesti heteronormatiivisuuden koko ajan mielessä. Analysoin tuloksia tarkemmin erityisesti queer-teoriaa ja heteronormatiivisuutta painottaen. Tarkoitukseni on lukea aineistoa vastakarvaan

(kts. Karkulehto 2015, 77). Etsin siis vastakohtaisuuksia sekä hierarkkisuutta, ja suhtaudun aineistooni kriittisesti.

Ensimmäisellä lukukerralla silmäilin aineiston läpi samalla rajaten tutkimuksen kannalta epäoleelliset yhteydenotot pois. Toisella lukukerralla koodasin avainsanoja ja toistuvia teemoja ja merkitsin löydöt alleviivaamalla, mutta vielä näitä ryhmittelemättä. Lisäksi rajasin pois viimeisetkin tutkimuksen kannalta epäoleelliset yhteydenotot. Kolmannella lukukerralla viimeistelin koodauksen ja keräsin kaikki koodaukset yhteen erilliseen dokumenttiin. Seuraavaksi kävin edellä mainittua dokumenttia ja sen koodauksia läpi muodostaen ensimmäisiä ryhmittelyjä. Jatkoin tämän jälkeen klusterointia ja muodostamieni ryhmien keskenään vertailua, etsien vastakohtaisuuksia, järjestystä ja hierarkioita. Tämän jälkeen muodostin pää- ja alaluokat. Lopuksi abstrahoin eli nimesin ryhmät sekä tarkastelin niiden keskinäisiä suhteita sekä kiinnitin havaintoni teoriaan. Lopuksi kirjoitin analyysini auki.

3.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimusaineistoni *FSD3524 Sinuiksi-palvelun kysymykset ja asiantuntijavastaukset 2014–2015* olen saanut käyttöön yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto). Sitoudun noudattamaan tietoarkiston sekä aineiston tekijöiden asettamia käyttöehtoja. Aineisto on vapaasti käytettävissä ilman rekisteröitymistä (CC BY 4.0 lisensoitu aineisto). Säilytin aineistoa tietoturvallisesti henkilökohtaisen Microsoft365-käyttäjäni OneDrivessä, jonne kirjautumiseen tarvitaan salasana. Poistin aineiston sekä uudelleen ryhmittelyyn luodut Word-dokumentit OneDrivestä tutkielman valmistuttua. Tunnistettavat nimimerkit ja tiedot on muutettu aineiston keruuvaiheessa osana aikaisempaa tutkimushanketta eikä aineisto sisällä muita tunnistettavia tietoja. Aineiston raportoinnista ei näin ollen voi tunnistaa yksittäisiä yhteydenoton lähettäjiä.

4 Aineiston analyysi

Tässä luvussa analysoin ja esittelen tutkimukseni tuloksia. Esittelen aineiston analyysin avulla muodostamani luokat sekä tarkastelen tuloksiani suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Analyysin tuloksena olen muodostanut kolme pääluokkaa. Ensimmäisenä *seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen*, toisena *heteronormatiivisuus käytännössä* ja kolmantena *heteronormatiivisuuden vastustaminen*. Esittelen tulokset aineistoesimerkkien avulla, mitkä olen erottanut leipätekstistä kursiivilla. Olen poiminut sitaatit aineistosta sellaisenaan, mutta lukemisen helpottamiseksi olen korjannut selkeät kirjoitusvirheet, kuten pilkun puutteen tai ylimääräiset kirjaimet. Sitaattien puhekielisyyteen en kuitenkaan ole puuttunut, jottei viestien sisältö muutu. Siteeraamisen kannalta epäoleellisen sisällön olen poistanut ja merkannut [...] -merkillä. Analyysin tulokset vastaavat tutkimuskysymykseeni: *Miten ei-heteroseksuaaliset nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta seksuaalisuuteen liittyvissä huolissaan?*

Yläluokka	Alaluokka	Pelkistys
Seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen	Huonompi ei-heteroseksuaalisuus	Häpeä, homofobia, homohuoli
	Normaali heteroseksuaalisuus	Lähtökohta, ensisijaisuus, tavoiteltava
	Muuttumattomat sukupuoli- ja seksuaalikategoriat	Määrittelemisen, vastakkaisuus, muuttumattomuus
Heteronormatiivisuus käytännössä		Piilottaminen, paljastaminen, toimijuus, toimijuuden puute
Heteronormatiivisuuden vastustaminen		Tiedostaminen, kyseenalaistaminen, hetero-oletuksen tunnistaminen, ylpeys

Taulukko 1: Muodostetut ylä- ja alaluokat sekä näiden pelkistykset

4.1 Seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen

Ensimmäinen muodostamani pääluokka on nimeltään *seksuaalisuuden hierarkkisuuden ylläpitäminen*. Nuoret eivät tässä pääluokassa itse kyseenalaista heteronormatiivisuuden valta-asemaa vaan ylläpitävät heteronormatiivisuutta omissa huolissaan. Täten seksuaalisuuden hierarkkisuus säilyy. Tämän pääluokan alaluokat ovat: *huonompi ei-heteroseksuaalisuus, normaali heteroseksuaalisuus ja muuttumattomat sukupuoli- ja seksuaalikategoriat*.

4.1.1 Huonompi ei-heteroseksuaalisuus

Nuorten huolissa ei-heteroseksuaalisuus näyttäytyy alempiarvoisena, outona ja vääränä. Tämä näkyy esimerkiksi seuraavassa otteessa: *”Se tuntuu oudolta ja väärältä olla kiinnostunut tytöistä, koska olen itsekin tyttö.”* Kyseinen nuori osaa muotoilla halunsa kohdistuvan samaan sukupuoleen, mutta asettaa tämän halun vääränlaiseksi. Tämä noudattaa Rubinin Charmed Circle -teoriaa, jossa homoseksuaalisuus asettuu normaaliuden ulkopuolelle näyttäytyen pahana ja epäluonnollisena (Rubin 1991, 153). Havaitsin aineistossa myös homohuolta (kts. Spišák & Vihlman & Ala-Kapee & Löfman 2022), joka näkyy pelkona mahdollista homoseksuaalisuutta kohtaan, kuten esimerkiksi seuraavassa otteessa: *”Mitä jos joskus herään ja olenkin lesbo?”* sekä radikaalisti myös *”Olen aina 'pelännyt' olevani lesbo mietin jopa pienenä, että tekisin itsemurhan, jos näin kävisi”*. Ei-heteroseksuaalisuus näyttäytyy nuorten huolissa siis asiana, jota ei tahdota olla, huonona vaihtoehtona, jota tulisi välttää. Tämä vahvistaa heteroseksuaalisuuden hierarkkista asemaa suhteessa ei-heteroseksuaalisuuteen.

Tätä ei-heteroseksuaalisuuden huonoutta ja vääryyttä heijastelee myös puhumattomuus liittyen omaan ei-heteroseksuaalisuuteen. Ei-heteroseksuaalisuus herättää nuorissa häpeän, riittämättömyyden ja tyytymättömyyden tunteita. Kuten eräs nuori kirjoittaa: *”Tämä on mielestäni vähän hävettävää ja en oikein kehtaa puhua kenellekään.”* Nuori näkee oman seksuaalisuutensa hävettävänä ja näin ollen siitä vaikeneminen on helpompaa. Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushankkeessa havaittiin, että jopa 28 prosenttia nuorista salasi oman seksuaalisen suuntautumisensa kaikilta perheenjäseniltään ja kolmannes heistä oli avoimia vain joillekin perheenjäsenistään (Alanko 2014, 22). Omasta seksuaalisesta suuntautumisesta

ei siis usein uskalleta puhua omalle lähipiirille. Toisaalta kyse ei aina ole puhumattomuudesta, vaan omia tunteita ei välttämättä haluta itse tunnistaa ja täten tunteita vältellään tietoisesti. Eräs nuori kirjoittaa: *”Olen kuitenkin lykännyt tätä homouskysymyksen ajattelua, tuntuu, että elämässä on joka tapauksessa paljon ongelmia muutenkin.”* Seksuaalisuuden pohtiminen näyttäytyy siis ongelmana, jonka ratkaisemisen voi siirtää toiseen ajankohtaan.

Edellä esitellyt vältteleminen ja tyytymättömyys kärjistyvät nuorten huolissa paikoitellen jopa homofobiaksi tai sen voimakkaammaksi ja väkivaltaiseksi versioksi homovihaksi. Katarina Alanko (2014, 6) muotoilee homofobian seuraavalla tavalla: *”Homofobia voi ilmetä voimakkaina epävarmuuden, vastenmielisyyden tai vihan tunteina tai järjenvastaisena negatiivisten ominaisuuksien liittämisenä henkilöihin tai ilmiöihin, jotka ovat heteronormin vastaisia.”* Nuoret kohdistavat homofobiaa sekä itseensä että muihin henkilöihin, mutta olettavat sitä myös lähipiiriltään. Alanko on havainnut, että hieman yli puolet (55 %) ei-heteroseksuaalisista nuorista on pelännyt, että vanhemmat katkaisevat suhteen heihin saadessaan tietää heidän seksuaalisesta suuntautumisestaan. Nuorista noin kolmannes ilmoitti, että heihin on kotona tai vanhempien puolesta kohdistunut asiatonta kohtelua (Alanko 2014, 23). Oma ei-heteroseksuaalisuus tahdotaankin piilottaa vanhemmilta kokonaan paljastuksen seurauksia peläten. Näkisin myös, että nuoret oppivat asiattoman kohtelun mallin vanhemmiltaan ja kohdistavat sitä täten itseensä sekä muihin.

Homofobia on yleistä nuorten huolissa. Eräs nuori kirjoittaa, kuinka ei-heteroseksuaalisuus *”tuntuu jotenkin ’ei-halutulta’ piirteeltä minussa”*. Ei-heteroseksuaalisuuden nähdään siis määrittävän koko henkilöä negatiivisella tavalla. Itseen kohdistettu homofobia näyttäytyy myös itsensä piilottamisena: *”Itsellänikin on pitkään ollut vaikeuksia hyväksyä itseäni tällaisena [...] yritän järjestelmällisesti piilottaa ominaisuutta itsestäni. Eihän se mitenkään ulospäin näy, mutta ihan varmuuden vuoksi.”* Pahimmillaan uhataan itseä jopa väkivaltaisesti: *”Mieluummin elän loppuelämäni aseksuaalina tai tapan itseni, kuin, että olisin homo”*. Myös lähipiiri kohdistaa homofobiaa nuoriin, kuten seuraavan nuoren isä: *”Isäni saattaa ottaa kaukosäätimen ja vaihtaa kanavaa sanoen ”homojen hommaa”. Hän käyttää myös samankaltaisia homoja/lesboja pilkkaavia lausahduksia.”* Homofobia saattaa äityä lähipiirissä myös väkivallalla uhkaamiseksi: *”Isäni kerran totesi, että jos tuo homoudesta vauhkoaminen ei lopu mediassa, niin hänen pitää lähteä kaupungille heilumaan haulikon kanssa”*.

Homofobia on erityisen tyypillistä joissakin uskonnollisissa piireissä. Tämä suhde näkyi myös aineistossa. Usein uskonnollisuus liittyy nuorten huolissa omaan lähipiiriin. Nuoret pelkäävät esimerkiksi aikuisten julistamaa syntiä: *”Käyn kristillistä koulua, jossa opettajat julistavat kuinka homous, bi-henkisyys jne. ovat syntiä.”* Tämä pelko ei kuitenkaan rajoitu vain vanhempiin vaan myös nuorten uskonnolliset ystävät pelottelivat synnillä. Erityisesti uskonnollisuuteen liittyen nuoria huoletti, miten omia ei-heteroseksuaalisia tunteita ei tunnusteta oman uskonnon tai uskonnollisen lähipiirin parissa. Kuitenkin omalla uskonnollisuudella perusteltiin myös omia kielteisiä ajatuksia koskien omaa ei-heteroseksuaalisuutta. Eräs nuori pohtikin, miten olisi helpompaa olla vain uskomatta. Nuorten on kuitenkin ymmärrettävästi vaikeaa irrottautua uskonnollisuudesta, koska se heijastuu usein perheen kasvatukseen ja arkeen.

4.1.2 Normaali heteroseksuaalisuus

Samalla kun ei-heteroseksuaalisuus kehystetään aineistossa huonoksi, toistetaan siinä heteroseksuaalisuuden normaaliutta. Heteroseksuaalisuus näkyy aineistossa lähtökohtana seksuaalisuudelle. Tällä tarkoitan, että heteroseksuaalisuus nähdään *”ensimmäisenä seksuaalisuutena”*. Henkilö on siis ensin heteroseksuaalinen ja löytää tämän jälkeen oman ei-heteroseksuaalisen puolensa, kuten nuoret sanoittavat seuraavissa otteissa: *”Aivan aluksi uskoin, että olisin 100 % hetero.”* sekä *”ettei olekaan hetero, kuten on aina kuvitellut”*. Tämä kiinnittyy myös aineistossa läsnä olevaan hetero-oletukseen eli ajattelumalliin, jonka perusteella kaikkien ajatellaan olevan heteroseksuaalisia (Helsinki Pride). Tämä näyttäytyy esimerkiksi varmuutena omasta heteroseksuaalisuudesta: *”Olen aina ollut varma, että olen hetero.”* Heteroseksuaalisuus on täten myös ensisijainen seksuaalisuuden muoto. Omaa seksuaalisuutta epäillään usein vasta kun heteroseksuaalisuus ei tunnu itseään kuvaavalta. Juvonen (2019, 7) on nostanut seksuaalisuuden nimeämistä käsittelevässä artikkelissaan esiin heteroseksuaalisuuden itsestäänselvyyden ajatusta. Oman heteroseksuaalisuuden perustelemattomuuden huomaa vasta, kun kiinnittää huomiota sateenkaaripiireissä tapahtuvaan *”kaapista ulos tulemiseen”*. Heteroseksuaalisuuden voi siis nähdä olevan hiljaista ja ääneen lausumatonta (Spišák & Vihlman & Ala-Kapee & Löfman 2022, 49).

Rubinin Charmed circle -teorian (1991, 153) mukaisesti heteroseksuaalisuus näyttäytyy nuorten huolissa normaalina seksuaalisuuden muotona, kaikki tästä poikkeava näyttäytyy täten epänormaalina. Erään nuoren kommentti kuvastaakin tätä osuvasti: *”Tahtoisin siis kysyä, olenko normaali, marginaalitapaus vai jokin anomalia.”* Normaalius tai sen ”puute” huolestuttaa ja täten myös rajoittaa nuoria. Omaa seksuaalisuutta tai sukupuolta ei uskalleta toteuttaa tavalla, jolla tahdottaisiin, kuten seuraava nuori kuvailee: *”Saan todella paljon seksuaalista nautintoa naisten vaatteisiin pukeutumisesta. Minua kuitenkin huolettaa oikeasti tämän normaalisuus.”* Nuoret ovat sisäistäneet yhteiskunnan heteronormatiivisen asetelman. Nuoret ajattelevat, että binäärisesti vastakkaisen sukupuolen tulisi kiinnostaa heitä: *”Miehet ei kiinnostaneet siinä mielessä kuin piti.”* Normaalin ajatus on nuorissa niin tiukassa, että oma vasten normaalia asettuva halu vaikuttaa epäuskottavalta ja epätyypilliseltä ja täten omia tunteita epäillään. Tätä tunnetta eräs nuori kuvailee seuraavanlaisesti: *”Joskus ajattelen, mitä jos tuntemukseni [...] eivät olekaan aitoja, todellisia.”* Myös seuraavassa otteessa on havaittavissa samankaltaista epäilemistä: *”Se [ei-heteroseksuaalisuus] saattaa ollakin jotain, mitä en haluakaan ja paljastuu vain pään sisäisiksi fantasiaiksi.”* Omat tunteet pienennetään, koska ne eivät asetu yhteiskunnan normatiivisuuksiin ja täten ne saadaan vaikuttamaan vain fantasioilta, jotka ovat irrallaan todellisuudesta.

Normaali rinnastuu nuorten huolissa positiiviseksi asiaksi. Täten normaalina pidetty heteroseksuaalisuus on positiivinen asia, jota tahdotaan olla ja tavoitella. Normaalin kaipuun voi nähdä edustavan ryhmään kuulumisen kaipuuta sekä halua olla samanlainen kuin muutkin. Heteroseksuaalisuus on täten tavoiteltavaa, jottei erotu joukosta negatiivisesti. (kts. Salasuo & Suurpää 2014, 133–134; Taavetti 2015, 64.) Heteroseksuaalisuuden tavoittelemisen nuorten huolissa kietoutuu heteroseksuaalisuuden näkemiseen lähtökohtana seksuaalisuudelle. Nuoret kuvailevat tahtovansa olla heteroseksuaalisia: *”Haluan olla hetero ja tykätä pojista!!!”* Erityisesti tähän liittyvissä huolissa korostui avun pyytäminen sekä konkreettisten neuvojen tarve. Nuoret tahtoivat saada konkreettista apua ”ennalleen” heteroseksuaaliseksi muuttumiseen, kuten seuraavassa otteessa: *”Mitä voisin tehdä asialle? Miten voin muuttua takaisin ennalleni?”* Osa nuorista kertoi jopa pakottavansa halunsa heteroseksuaaliseksi: *”Olen pakottanut itseni lopettamaan naisten katselun, pitämään miehistä.”* Omat halut siis ohitetaan ja omaa käytöstä yritetään ohjata sellaiseksi, kuin ajattelee olevan oikein, heteroseksuaaliseksi.

4.1.3 Muuttumattomat sukupuoli- ja seksuaalikategoriat

Edellisten alaluokkien seksuaalisuuden hierarkkisuutta ylläpitävät muuttumattomat sukupuoli- ja seksuaalikategoriat. Tässä alaluokassa esittelen, miten nuoret ylläpitävät yhteydenotoissaan binääristä sukupuolijakoa, jakoa maskuliiniseen mieheen ja feminiiniseen naiseen. Sukupuolet ovat tällöin toisilleen vastakkaiset ja toisensa poissulkevat (kts. Lehtonen 2003a, 73). Esittelen myös, miten nämä sukupuolikategoriat ja niistä muodostettavat seksuaalikategoriat koetaan muuttumattomina.

Erityisesti sukupuolinormeja vasten asettuminen nähdään haastavana ja sosiaalisesti tuomittavana. Esimerkiksi miehenä feminiinisesti pukeutuminen ei näyttäyty nuorille vaihtoehtona tai kynnyks tähän on erittäin suuri: *”Pitäisin mielelläni kauniita mekkoja ja koruja. Meikkaisin itseni kauniiksi ja opettelisin letittämään hiukseni kauniisti. Käyttäisin kimaltelevaa kynsilakkaa. Se vaan on sosiaalinen itsemurha miehillä.”* Nuoret kuvailevat tunnetta siitä, miten heidän tulisi sopia johonkin yhteiskunnan asettamaan muottiin. Nämä ajatukset heijastuvat suoraan käyttäytymiseen ja erityisesti oman käyttäytymisen rajoittamiseen. Eräs nuori kuvailee seuraavanlaisesti: *”Tuntuu melkein, että minun pitäisi muuttaa kehoani tavoilla, jotka eivät tunnu minusta hyvältä, ja lisäksi käyttäytyä ja pukeutua hypermaskuliinisesti, jotta olisin muille ’tarpeeksi mies’.*” Huolessa heijastuukin erityisesti sosiaalinen puoli. Nuori kokee, että hänen tulisi olla jotakin muita varten.

Seksuaalisuus näyttää nuorten huolissa erityisen muuttumattomana. Seksuaalisuus näyttää siis asiana, joka ei muutu elämän aikana ja erilaisissa elämänvaiheissa, vaan ”vastaus” omalle seksuaalisuudelle tulisi löytää, nimetä ja siinä tulisi pysyä (Spišák & Vihlman & Ala-Kapee & Löfman 2022, 44). Erilaisten seksuaalisuutta kuvailevien käsitteiden tunnistamisella ja niillä itseään kuvailemalla voi nähdä olevan taustalla nuorten tarve tuntea varmuutta ja oikeellisuutta omasta seksuaalisuudestaan ja itsestään (kts. Juvonen 2019). Sijoittamalla tiettyjen nimitysten alle voi kokea olevansa osa laajempaa ryhmää. Näin ollen erilaiset itseä kuvailevat käsitteet ovat tärkeitä ja saavat nuoret tuntemaan yhtenäisyyttä.

Nuoret kuvailivat seksuaalisuuttaan usein vastakohtaisuuksina, toisensa poissulkevana sekä matemaattisesti: lukuina ja prosenttiosuuksina. Avuksi oman seksuaalisuuden määrittelyyn

kaivataan testejä: *”Haluaisin että olisi joku testi, mikä minut määritteli.”* Nuoret kaipaavat myös selkeitä määrittelyjä sekä varmuutta, esimerkiksi bi-seksuaalisuus näyttäytyy ristivetoisena, ei heteroseksuaalisena eikä homoseksuaalisena: *”Tiedän, että pitäisi hyväksyä itsensä sellaisena, kun on, mutta silti tahtomattani usein toivoisin, että olisin joko hetero tai homo, ettei tarvitsisi koko ajan hämmentyä itsestään.”* Juvonen (2019, 18) näkee, että nykypäivänä ihmisillä on velvoite nimetä itsensä sekä ottaa vastuu tästä nimeämisestä. Nuorilla on siis selkeästi tarve suorille vastauksille ja selkeille lokeroille, joihin asettua, vaikkei se välttämättä ole aina tavoiteltavaa tai todellisuudessa edes mahdollista. Seksuaalisuutta ei osata nähdä muuttuvana ja jokaisella eri lailla näyttäytyvänä. Juvonen (em.) näkee seksuaalisuuden määrittelyssä kaksi puolta: Toisaalta nykypäivänä on yhä enemmän erityisesti nuorille tärkeitä erilaisia toisistaan hiukan eroavia kategorioita. Toisaalta yhä harvempi nuori kokee tarvetta määrittellä omaa seksuaalisuuttaan tarkasti.

Heteroseksuaalisuus näyttäytyy usein monoliittisena seksuaalisuutena (Spišák & Vihlman & Ala-Kapee & Löfman 2022, 52). Tämä tarkoittaa, että kaiken halun tulisi olla systemaattisen heteroseksuaalista, esimerkiksi miehen harrastama anaaliseksi tai katsoma homoporno asettuu heteroseksuaalisuuden ulkopuolelle ja rikkoo näin ollen ”eheän” heteroseksuaalisuuden (em.). Nuoret eivät siis voi nauttia omasta kehostaan ja haluistaan tahtomillaan tavoilla, koska nämä tavat eivät sovi heteroseksuaalisuuden kehykseen. Eräs nuori mies kuvailee, miten hän katsoo homopornoa, mutta ei ole kertonut tästä tyttöystävälleen. Heteroseksuaalisuuden ohittava halu nähdään siis esteenä tai uhkana parisuhteelle.

Seksuaalisuuden muuttumattomuutta voi havaita myös siinä, miten nuoret kuvaavat epävarmuutta liittyen omaan seksuaaliseen suuntautumiseen sekä epäuskoisuutta tätä suuntautumista kohtaan. Ennen kuin omaa seksuaalisuutta uskaltaa jakaa, tulisi halun todellisuudesta olla varma. Kuten eräs nuori kuvailee: *”Mutta ongelmani on se, että jos nyt sanon vanhemmilleni pitäväni enemmän tytöistä ja sitten tulenkin seurustelemaan pojan kanssa, onko se turhaa? Muuttuuko heidän käsityksensä minusta turhaan?”* Tyypillinen tapa kuvailla nuorten ei-heteroseksuaalisuutta on kuvailla sitä ohimenevänä. Tällä normalisoidaan ajatusta siitä, että nämä ”poikkeavat” tunteet ovat vain osa nuoruutta ja menevät ohi vanhetessa (Lehtonen 2004, 152–153). Myös Taavetti (2015, 45) on havainnut, että

vanhemmat saattavat painottaa väliaikaisuutta ja ohimenevyyttä nuoren kertoessa omasta seksuaali-identiteetistään. Ajattelu tulisi kuitenkin ohjata siihen, että erilaiset kokemukset voivat muuttua ja nämä muutokset ovat hyväksyttäviä. Muutokset eivät vaikuta siihen, miten tärkeitä menneet kokemukset ovat olleet (em. 46). Kun ajatuksen ei-heteroseksuaalisuuden ohimenevyydestä yhdistää vielä ei-heteroseksuaalisuuden seksualisoimiseen, huolettaa nuoria erityisesti oma ikä, kuten seuraavissa lainauksissa: *"Tunnen itseni liian nuoreksi ajattelemaan tällaista"* sekä *"Mitä jos kerjäänkin vaan huomiota?"* Näissä lainauksissa heijastuu nuorten tapa nähdä itsensä kykenemättöminä määrittelemään omia kokemuksiaan. Omia tunteita ja ajatuksia siis epäillään.

4.2 Heteronormatiivisuuden toteuttaminen käytännössä

Toinen muodostamani pääluokka on nimeltään *heteronormatiivisuuden toteuttaminen käytännössä*. Olen tunnistanut aineistosta kaapin (eng. the closet) käsitteen sekä sen ylläpitämisen aktiivisena tekona eli ”kaapista ulos tulemisen” (eng. coming out). Kaappi on käytännön heteronormatiivisuutta. Se asettaa normaalista poikkeavan eli ei-heteroseksuaalisuuden selontekovastuuseen (Robertson 2014, 402). Ei-heteroseksuaalisuus tulee ilmoittaa kaapista ulos tulemisen muodossa. Kaappi pitää siis yllä hetero-oletusta. Henkilö on niin kauan heteroseksuaalinen, kunne kunnes kaapista ulos tulemisella toisin osoitetaan. Heteronormatiivisuus takaa, ettei heteroseksuaalisten nuorten tarvitse pohtia omaa seksuaalisuuttaan, identiteettiään taikka käyttäytymistään. Tämän ja hetero-oletuksen myötä heteroseksuaalisuutta ei tarvitse erikseen ilmoittaa kaapista ulos tulemisen kautta. (Em. 403.) Ei-heteroseksuaalisen halu on siis piilotettu kaappiin. Kerran kaapista tuleminen ei kuitenkaan riitä, vaan se täytyy tehdä hetero-oletuksen takia aina uudestaan (Taavetti 2015, 35). Kaapista ulos tuleminen on erilaista eri sateenkaarinuorille. Sukupuolen poikkeaminen normatiivisesta näkyy usein enemmän ulospäin, esimerkiksi pukeutumisen ja sukupuolinormien rikkomisen kautta, kuin seksuaalisuus. Seksuaalisuudesta on helpompi kertoa esimerkiksi silloin, kun seurustelee jonkun kanssa. (Em.)

Vaikka nuorten lähipiiri suhtautuisi avoimesti seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuteen, oppivat nuoret yhteiskunnan normatiivisuudet sisäistämällä pelkäämään poikkeavuuksia. Tästä seuraten voidaan kaapista ulos tuleminen nähdä ”asioiden pilaamisena” tai lähipiirin pettämisenä. Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi normatiivisen heteroseksuaalisuuden olettamusten kuten perheellistymisen pettämistä (kts. Taavetti 2015, 43). Siksi onkin erityisen tärkeää, että kotona osoitetaan avoimesti turvallisuutta. (Em. 42.) Näin omasta seksuaalisuudesta kertominen ei ole nuorelle niin vaikeaa.

Kaapin voi nähdä olevan yhtä aikaa sekä piilo että suoja. Kaapissa piilossa oleminen voi aiheuttaa nuorille pahaa mieltä sekä tunteen siitä, ettei ole rehellinen itselleen ja lähipiirilleen, kuten seuraava nuori kuvailee: *”Oon ollut aina kaapissa, enkä näe sieltä mitään tietä ulos.”* Kaapilla voi kuitenkin suojata itseään ja lähipiiriään yhteiskunnan heteronormatiivisuudelta sekä homofobialta. Nuoret ovat sisäistäneet yhteiskunnan ja ympäristön asenteet niin, että

lähipiirin suojelemisen voi nähdä ikään kuin ”kunnian” säilyttämisen. Nuoret pelkäävät aiheuttavansa häpeää ja harmia lähipiirilleen, vaikka lähipiirin rakkaus olisi vain ehdollista. (Taavetti 2015, 48.) Kaappi ja oman seksuaalisuuden jakamatta jättäminen voivat samalla rajoittaa sekä tukea nuoren omaa toimijuutta. Se voi tehdä nuoren olon turvalliseksi, kun voi itse päättää kenelle ja milloin itsestään jakaa tietoa (Taavetti 2015, 35). Kaapissa ollessaan nuoret joutuvat kuitenkin rajoittamaan omaa toimintaansa ja pelkäämään alituisesti seksuaalisuuden paljastumista. Piilottaminen ei siis ohita identiteetin olemassaoloa, ja ympäristön kanssa tulee syntymään konflikteja ennemmin tai myöhemmin, ellei piilottamista jatka lopun elämäänsä (em.).

Huolissaan nuoret tahtovat pääsääntöisesti tulla kaapista ulos ja kertoa lähipiirilleen omasta seksuaalisuudestaan, kuten seuraava nuori tiiviisti kuvaa: *”Haluaisin kovasti tulla ulos kaapista.”* Tämä vaatii kuitenkin uskallusta ja aktiivista toimintaa, kuten seuraavassa otteessa käy ilmi: *”Uskalsin tulla itselleni kaapista ulos lesbona.”* Kaapista ulos tuleminen on tavoiteltavaa ja toivottua. Mahdollista se on kuitenkin vain silloin kun ympäristön ja lähipiirin turvallisuus sen sallii. Eräs nuori kuvaili itselleen ja lähipiirilleen ulos tulemistä *”voiton puolella” olemisena.* Kaapista ulos tuleminen nähdään huolissa siis voittona ja jonkinlaisena lopputuloksena.

Nuoret pelkäävät aineistossa oman seksuaalisuutensa paljastumista ennenaikaisesti. Samalla tiedon omasta seksuaalisuudesta pelätään leviävän. Kumpaankin mahdollisuuteen liittyy nuoren oman toimijuuden puute. Nuoret eivät ole itse voineet vaikuttaa tiedon ulos pääsyyn taikka leviämiseen. Nuoret kertovat esimerkiksi, miten koulussa mikään ei pysy salassa: *”Olen oppinut kantapään kautta, että koulussani MIKÄÄN ei pysy salaisuutena pitkään”.* Tiedon leviäminen nähdään myös pienillä paikkakunnilla haasteena. Pienellä paikkakunnalla voi joutua *”silmätikuksi”* ja kaapissa pysyminen voi olla suojelua tältä raskaalta negatiiviselta poikkeamiselta.

Eryteisesti nuoret pelkäävät, miten lähipiiri tulee suhtautumaan kaapista ulos tulemiseen. Moni tiedostaa omien vanhempiensa homofobiset asenteet: *”Pelkoni johtuu siitä, että tiedän molempien vanhempieni olevan homofobisia”.* Nuoret havaitsevat arjessaan, minkälainen heidän kotiympäristönsä on, ja onko kaapista ulos tuleminen kyseisessä ympäristössä

mahdollista. Jos omasta seksuaalisuudesta ei kerrota, eivät nuoret kuitenkaan välttämättä avaudu muistakaan tärkeistä asioista ja tämä voi vaikuttaa etäännyttämiseen vanhemmista. (Taavetti 2015, 40.) Nuorten huolet kaapista ulos tulemiseen liittyen eivät ole tuulesta temmattuja, koska monen nuoren lähipiiri on etukäteen pelotellut kaapista ulos tulemisen seurauksilla: *”Kaverini rupesivat puhumaan kuinka hirveää olisi, jos joku kaveri olisi lesbo.”* Erityisesti ulos tulemisen seurauksen pelätään olevan hylkääminen, kuten seuraavat sitaatit osoittavat: *”Menettäisin kaikki ystäväni”* ja *”Eräs ystäväni on myös sanonut vihaavansa homoja ja lesboja ja kertoo, kuinka hän ei olisi enää ystävä sille, joka olisi homo tai lesbo”*. Nuoruudessa ystävyysuhteiden merkitys on suuri, joten kavereiden hylkäämäksi jäämisen pelko vaivaa monia nuoria (Salasuo & Suurpää 2014, 133–140). Nämä pelot ovat esteitä kaapista ulos tulemiselle.

Samaan aikaan, kun kaapista ulos tulemisella vaaditaan tilintekemistä, pelkäävät nuoret herättävänsä liikaa huomiota kertomalla omasta seksuaalisuudestaan. Nuoret pelkäävät ottavansa liikaa tilaa tai tekevänä seksuaalisuudestaan liian ison asian. Tämän takia he jättävät tulemasta kaapista ulos tai vähintäänkin hidastavat sitä, kuten seuraavissa otteissa nuoret toteavat: *”En halua heterojen luulevan sen olevan minulle niin iso asia tai kaikkea itsessäni.”* sekä *”Minulle jäi sellainen mielikuva, että hän ajattelee panseksuaalisuuteni olevan vain jonkinlainen ’tapa erottautua massasta ja kapinoida’.* Nuorten huolissa esiintyy tunne siitä, ettei heitä ja heidän tunteitaan oteta tosissaan ja ettei nuorella ole kykyä itse määrittellä itseään koskevia asioita. Tunteet verhotaan keskeneräisyyden ja ohimenevyyden sekä kapinoinnin viittaan. Lisäksi omasta ei-heteroseksuaalisuudesta kertominen saattaa tuntua oman erilaisuuden tai seksuaalisuuden korostamiselta tehden siitä liian räikeää (Taavetti 2015, 59). Tätä kuvaa seuraava ote: *”En halua tehdä asiasta numeroa tai ylikorostaa sitä.”* Koska tietoa heteroseksuaalisuudesta ei tarvitse jakaa hetero-oletuksen seurauksena, näyttäytyy ei-heteroseksuaalisuudesta kertominen normaalista poikkeavana. Ei-heteroseksuaalisuudesta kertominen voi vaikuttaa nuorista siis ristiriitaiselta, koska kertomista varten itselle täytyy ottaa tilaa. Huomiota herättää myös seksuaalisuudesta kertomisen intiimiys: usein homo- ja biseksuaalisuudesta kertominen seksualisoituu. (Taavetti 2015, 42.)

4.3 Heteronormatiivisuuden vastustaminen

Viimeiselle pääluokalle olen antanut nimeksi *heteronormatiivisuuden vastustaminen*. Tässä luvussa esittelen, miten nuoret ovat itse tunnistaneet heteronormatiivisuutta. Kyseistä tieteellistä käsitettä nuoret eivät itse käytä, mutta yhteydenotoissa kerrotaan, miten jotkin nuorten havaitsemat normatiivisuudet tuntuvat vaikeilta tai oudoilta sopeutua. Tämä pääluokka asettuu vasten kahta ensimmäistä pääluokkaa. Kun ensimmäisessä pääluokassa ylläpidetään seksuaalisuuden hierarkkisuutta, kyseenalaistetaan tässä pääluokassa hierarkkisuuden ja samanlaisuuden tarve. Lisäksi esittelen, miten nuoret kyseenalaistavat toisessa pääluokassa esiteltyä kaapin käsitettä sekä sieltä ulos tulemista. Tämä pääluokka on havainnoiltaan verrattain pieni, mutta tutkielman aiheen kannalta kuitenkin oleellinen. Tämän takia olen nostanut sen omaksi pääluokakseen.

Osa nuorista tunnistaa heteroseksuaalisuuden ensisijaisuuden ja normatiivisen aseman yhteiskunnassa. Eräs nuori kirjoittaa: *”koska automaattisesti koin kai olevani hetero.”* Nuori on itse havainnut, kuinka heteroseksuaalisuus on usein automaattista hetero-oletuksen mukaisesti. Täten muut seksuaalisuuden mahdollisuudet eivät ole tulleet nuorelle alun perin edes mieleen. Nuoret osaavat tunnistaa yhteiskunnan arvoja ja odotuksia, joihin myös heteroseksuaalisuus lukeutuu. Eräs nuori kirjoittaakin erityisesti maaseudulla esiintyvistä homofobiasta seuraavanlaisesti: *”Perinteiset arvot kukkivat yhä.”* Nuori kuitenkin tunnistaa, ettei perinne tarkoita, etteikö arvot olisi kyseenalaistettavissa.

Monille nuorille oman ei-heteroseksuaalisuuden tunnistaminen on voinut aiheuttaa kriisin. Heteronormatiivisuuden vastustamista edustaa kuitenkin myös se, ettei heteronormatiivisuudesta poikkeavan seksuaalisuuden tunnistaminen ole ollut kriisi. Oma seksuaalisuus nähdään tällöin hyvänä sellaisena kuin se on. Eräs nuori kuvailee tätä seuraavanlaisesti: *”Olen 23-vuotias homo. [...], eikä minulle itselleni ole siitä koitunut mitään kriisiä. Olen vain tiennyt, että näin asia on ja sillä siisti.”* Nuorten yhteydenotoissa on huomattavissa myös ylpeyttä omasta seksuaalisesta suuntautumisesta. Näkisin myös, että halu kertoa omasta ei-heteroseksuaalisuudesta edustaa heteronormatiivisuuden vastustamista. Tätä kuvataan seuraavassa otteessa: *”Mä nimenomaan haluaisin, että mun seksuaalisesta suuntutumisesta puhuttaisiin.”* Omasta seksuaalisuudesta ollaan ylpeitä, oma

identiteettiä hyväksytään ja tätä iloa tahdotaan jakaa myös lähipiirille. Moni nuori pohtii yhteydenotoissa vertaistukea: *"Haluaisin tavata muita samanhenkisiä ihmisiä."* Liitän vertaistuen hakemisen samaan ylpeyden ajatukseen ja tämän kautta heteronormatiivisuuden vastustamiseen. Heteronormatiivisuuden vastustamista edustaa myös vanhempien ja lähipiirin positiivinen suhtautuminen nuoren ei-heteroseksuaalisuuteen. Seuraava nuori kuvaa kaveripiirinsä hyvää reaktiota seuraavanlaisesti: *"Kaikkien mielestä asia oli okei [...]"*.

Nuoret kyseenalaistavat yhteydenotoissaan kaapista ulos tulemista. Osa nuorista kokee, ettei kaapista tarvitse tulla ulos, koska heteroseksuaalisten ei tarvitse tehdä niin: *"En koe syytä tulla kaapista ulos, koska ei heteroillakaan ole siihen mitään erikoista tarvetta."* Nuoret asettavat yhteiskunnan ei-heteroseksuaalisille ja heteroseksuaalisille asettamat odotukset vastakkain ja kyseenalaistavat, miksi ei-heteroseksuaaliseksi tulisi julistautua: *"ei heteroksi tarvitse mitään 'julistautua' koulussa."* Oman seksuaalisuuden määrittelemisessä on myös nähtävissä muutosta. Aikaisemmin oman seksuaalisuuden nimeäminen ja käsitteellistäminen on voinut olla hyvin tärkeää. Nykyään yhä useampi nuori kokee, ettei omaa seksuaalisuuttaan tarvitse määritellä tarkasti eikä kaapista tarvitse tulla ulos (Alanko 2014). Oman seksuaalisuuden liikkuvuus tunnistetaan ja täten määrittelemättömyys voi olla helpompaa (Juvonen 2019, 11). Määrittelemättömyys voi tuntua myös helpommalta, koska seksuaalisuutta kuvaavat käsitteet eivät aina ole riittävän kuvaavia tai ne eivät kuvaa kaikkea seksuaalisuudessa koettavaa monipuolisuutta (Taavetti 2015, 33). Omaa muuttuvaa identiteettiä ei siis tahdota sitoa sopimattomiin muuttumattomiin käsitteisiin. Taavetti (2015, 44) on lisäksi nostanut esille havaitsemaansa nykyajan ilmiötä: *"vähitellen paljastamista"*. Nuoret eivät siis välttämättä tule virallisesti ulos kaapista, vaan he antavat tiedon nousta pinnalle *"luonnollisesti"*.

Osa nuorista tiedostaa yhteydenotoissaan yhteiskunnan heteronormatiivisuuden. Se on ristiriidassa näiden nuorten omien ajatusten kanssa. Nämä nuoret hyväksyvät oman seksuaalisuutensa sellaisena kuin se on, mutta huomioivat samalla, etteivät kaikki muut suhtaudu asiaan välttämättä samalla tavalla. Omaan seksuaalisuuteen suhtaudutaan jopa ylpeydellä. Näkisinkin tämän nuorten heteronormatiivisuuden vastustamisen queer-ajattelun mukaisena kyseenalaistamisena. On queeriä olla ylpeä ja tiedostaen vastustaa yhteiskunnan heteronormatiivisuutta ja asettua samalla tätä normatiivisuutta vasten.

5 Johtopäätökset

Olen tutkielmassani syventynyt heteronormatiivisuuden ilmentymiseen ja sen ylläpitämiseen nuorten Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalveluun lähettämien yhteydenottojen avulla. Tässä luvussa kokoan yhteen analyysini keskeiset tulokset sekä pohdin, mitä johtopäätöksiä analyysistäni voi tehdä. Lisäksi esittelen tutkielmani rajoitteita sekä esitän mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Analysoin tutkielmassani nuorten huolia teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin tutkimuskysymyksenäni: *Miten ei-heteroseksuaaliset nuoret ylläpitävät heteronormatiivisuutta seksuaalisuuteen liittyvissä huolissaan?* Olen analyysini tuloksena muodostanut kolme pääluokkaa, joista ensimmäiselle lisäksi kolme alaluokkaa. Näiden luokkien avulla olen vastannut tutkimuskysymykseeni. Nuoret ylläpitävät huolissaan heteronormatiivisuutta monella tapaa. Ensimmäiseksi he ylläpitävät huolissaan seksuaalisuuden hierarkkisuutta. Ei-heteroseksuaalisuus näyttäytyy huolissa huonona asiana: homofobisina asenteina sekä häpeänä omaa ei-heteroseksuaalisuutta kohtaan. Yhtaikaa nuoret ylläpitävät heteroseksuaalisuuden normaaliutta. Heteroseksuaalisuus näyttäytyy ensisijaisena seksuaalisuutena ja täten tavoittelemisen arvoisena. Seksuaalisuuden hierarkkisuutta ylläpidetään binäärisen sukupuoli- jaon sekä muuttumattomien seksuaalikategorioiden avulla. Tämän lisäksi nuoret ylläpitävät käytännön heteronormatiivisuutta eli kaappia sekä seksuaalisuuden paljastamista kaapista ulos tulemisen muodossa. He yhtyvät hetero-oletukseen tekemällä ei-heteroseksuaalisuuden todeksi vasta kaapista ulos tulemisen seurauksena. Yhteydenotoissa on kuitenkin havaittavissa myös heteronormatiivisuuden vastustamista. Nuoret kyseenalaistavat kaapista ulos tulemisen tarpeen sekä ovat rohkeasti ylpeitä omasta ei-heteroseksuaalisuudestaan.

Analyysini perusteella on mahdollista päätellä, että nuoret kaipaavat arkeensa normaaliuden tunnetta ja tämän seurauksena syntyvää yhtenäisyyttä. Väitän kuitenkin queer-teorian mukaisesti, että normaalius on harhaa. Tahdon horjuttaa ja kyseenalaistaa normaalin valta-asemaa. Normaalin harhakuvaa voisi korjata seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden painottamisella seksuaalikasvatuksessa sekä koulussa, että kotona. Jokainen nuoren kanssa

toimiva henkilö on myös seksuaalikasvattaja. Omia asenteita ja mielipiteitä tulisi tarkastella kriittisesti, jottei niistä haitallisia tulisi siirrettyä eteenpäin nuorille. Nuoret kaipaavat lisäksi enemmän ei-heteroseksuaalisia ja normaalista poikkeavia esikuvia. Esikuvien määrä on kuitenkin voinut kasvaa noin kymmenen vuotta vanhan aineiston ja nykypäivän välissä. Esikuvien sekä monipuolisen seksuaalikasvatuksen avulla nuoria on mahdollista kannustaa omanlaisuuteen. Nuorille tulee tarjota tukea ja turvaa sekä rauha itsensä löytämiseen ja kasvamiseen.

Analyysissäni havaitsin myös, miten paljon nuoret epäilevät omia tunteitaan ja huoliaan. Omat tunteet ja ajatukset asetettiin monesti toissijaiseksi väärän vastauksen pelossa. Mielestäni nuorten lähipiiri sekä elinympäristö kertovat usein, ettei nuori ole kykeneväinen tunnistamaan omia tunteitaan taikka olemaan varma omista mielipiteistään. Seurauksena tälle voi nähdä liiallisen itsensä epäilemisen sekä epävarmuuden myös asioissa, jotka ovat täysin henkilökohtainen asia, kuten tutkielmani kontekstissa seksuaalisuus. Väitänkin, että nuoret nähdään usein vain aikuisen raakileina, joilla ei ole auktoriteettia ja oikeutta taikka toimijuutta omiin mielipiteisiinsä. Tämän takia nuoret muotoilevat omat mielipiteensä ja tunteensa epävarmuuden kautta. Mielestäni nuorilla tulee kuitenkin olla mahdollisuus ja valtaa ottaa kantaa itseään koskeviin asioihin erityisesti niin henkilökohtaisessa asiassa kuin seksuaalisuudessa. Nuoret eivät ole vain keskeneräisiä aikuisia, joiden mielipiteet muuttuvat alituisen. Vaan mielipiteet ovat myös nuoruuden kontekstissa arvokkaita, ja vaikka ne muuttuisivatkin ei muutosta tule nähdä määrittävänä tekijänä vaan se tulisi hyväksyä sellaisenaan.

Queer-teoria on ollut oiva väline tutkielman aiheen pohtimiseen. Taavetti (2015, 144) kuvaa osuvasti: *”Queer-ajattelu ei usko, että yhteiskunta voi muuttua sellaiseksi, että sateenkaari-ihmiset voivat olla siinä tasavertaisia. Queer pyrkii eroon normaaliuden tavoittelusta ja haluaa raivata tilaa erilaisuudelle.”* Queer mahdollistaa normaalin kyseenalaistamisen. Tavoite ei ole tasavertaisuus ja soluttautuminen normaaliin esimerkiksi homonormatiivisuuden avulla, vaan sen tavoitteena on kaikenlaisen erilaisuuden mahdollistaminen ilman odotuksia normaalista. Queer mahdollistaa kasvamisen yhteiskunnan nykyisiä malleja varioiden ja toisin toistaen (em.). Tahtoisin kuitenkin muistuttaa, että sateenkaarinuoret ovat muutakin kuin heidän sateenkaarevuutensa. Heidän huolenaiheensa liittyvät isossa kuvassa myös muihin asioihin.

Tutkielmani on tutkimuskysymyksen sekä aineiston valinnan puolesta rajoittunut keskittymään vain seksuaalisuuteen. Sateenkaarinuoret ovat ennen kaikkia nuoria ja tätä heijastelevat myös heidän huolenaiheensa. Sateenkaarinuorien yleisimmät huolenaiheet ovat mielenterveys ja rakkaussuhteet, vain noin joka kymmenes huolenaiheista koskettaa seksuaalisuutta ja sukupuolta. (Taavetti 2015, 151.)

Pohdin seuraavaksi, minkälaisia rajoituksia kandidaatintutkielmallani on. Erityisesti tutkielmaani rajoittaa aineiston tyyppi yhdistettynä tutkimuskysymykseeni. Koska minulla ei ole taustatietoja nuorista eikä tarkkoja heidän itsensä määrittelemiä identiteetikategorioita, uupuu työstäni intersektionaalisuus esimerkiksi etnisyyden muodossa. Myös osa ei-heteroseksuaalisuuden eri esiintymismuodoista jää katveeseen, seksuaalisuuden kontekstissa erityisesti aseksuaalisuus. Juvonen on huomauttanut, että yhteiskuntamme ohjaa usein ajattelemaan seksuaalisuutta itseään määrittelevänä tekijänä. Miten tulisi siis toimia, jos seksuaalisuus ei olekaan yhtä suuressa osassa itseä? (Juvonen 2019, 8.)

Lisäksi tulisi huomioida, ettei oman seksuaalisuuden jakaminen lähipiirille ole kuitenkaan aina yhtä pelottavaa tai vaikeaa kuin analyysini antaa ymmärtää (kts. positiivista kokemuksista Taavetti 2015, 39–40). Aineistossani painottuu negatiivisuus, jonka voi nähdä johtuvan siitä, että aineisto on nimenomaan apu- ja huolimielessä lähetettyjä yhteydenottoja. Hyvän kokemuksen omaavat nuoret eivät siis ole hakeneet apua, eivätkä täten ole edustettuna aineistossani. Aineistoni on myös jo verrattain vanha. Voisikin siis kysyä, minkälainen nuorten tilanne on nykypäivänä? Olen kuitenkin analyysilläni osoittanut, että myös aineistoani uudemmissa tutkimuksissa on tehty samankaltaisia havaintoja. Itse näkisin kuitenkin, että sosiaalisen median arkipäiväistyminen on voinut vaikuttaa paljon esimerkiksi yhteisöllisyyden tunteeseen ja yhteisöjen rakentumiseen, mutta samalla myös negatiivisesti yksinäisyyden tunteeseen.

Joku voisi myös kysyä, minkälaisia asioita nuoret ovat jättäneet mainitsematta yhteydenotoissaan, ja kuvaavatko yhteydenotot todella todellisuutta ja arkipäivää. Oletukseni kuitenkin on, etteivät nuoret ottaisi ilman syytä yhteyttä seksuaalineuvontapalveluun. Nuorten yhteydenotot ja niissä esiintyvät huolet kuvaavat nuorten sen hetkistä, oikeaa ja arvokasta todellisuutta, jota ei tulisi vähätellä tai kokea liioittelevaksi.

Jatkossa samankaltaista tutkimusta keskittyen juuri heteronormatiivisuuteen olisi hyvä tehdä nuoria osallistaen, esimerkiksi haastattelun tai ryhmähaastattelujen muodossa. Haastatteluilla saisi muodostettua paremman kokonaiskuvan nuorten yksilöllisistä elämäntilanteista. Samanlainen tutkimus olisi myös mahdollista toteuttaa uudemmalla aineistolla, jotta olisi mahdollista vertailla ajallista muutosta. Koen myös tärkeäksi, että Suomessa tehtäisiin tutkimusta intersektionaalisesti huomioiden erityisesti nuorten etninen tausta sekä esimerkiksi vammaisuus.

”Ennen kaikkea olisi ihana tavata ihminen, joka ei tahallisesti ymmärtäisi minua väärin, nauraisi tai haukkuisi erikoisuudentavoittelijaksi tai puhuisi ’teini-ään myllerryksistä’. Haluaisin vain, että joku kuuntelisi, auttaisi ja ennen kaikkea välittäisi ja ottaisi minut tosissaan.”

Kuten edellä oleva lainaus osoittaa, ei tutkielmani aihe ole ollut turhanpäiväinen. Seksuaalisuus on tärkeä osa nuorten elämää. Analysoimani huolet ovat suuria ja vaikuttavat nuorten elämiin kokonaisvaltaisesti. Huolet ovat muodostuneet ja muotoutuvat sellaisiksi kuin ovat, koska yhteiskuntamme on heteronormatiivinen. Nuoret ovat huolissaan, koska heidän kokemuksensa seksuaalisuudesta eivät ole yksi yhdessä yhteiskunnan odotusten kanssa. Tämän huolen keskellä nuoret kuitenkin tahtovat kertoa seksuaalisuudestaan lähipiirilleen ja tahtovat jakaa huolenaiheita vertaistuellisesti. Osa nuorista on ylpeitä omasta sateenkaarevuudestaan. Tätä ylpeyttä soisi tuntea enemmän. Edellä oleva lainaus maalaa kuitenkin kuvan nuorten surullisesta todellisuudesta. Kaikkein tärkeintä olisikin, että nuorille mahdollistettaisiin oleminen sellaisena kuin he itse tahtovat olla. Tämän tulisi riittää myös muille. On hyvä, että nuoret ovat ottaneet yhteyttä asiantuntijoihin Sinuiksi-palvelun kautta, mutta olisi vielä parempi, jos tarvetta yhteyden ottamiselle ei olisi, vaan nuoren oma elinympäristö ja turvaverkko olisi suvaitsevainen, avoin ja turvallinen.

6 Lähteet

Alanko, Katarina (2014). Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Suomentanut Olavi Kaljunen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta, Seta-julkaisuja 23.

Aldrin Salskov, Salla & Rossi, Leena-Maija & Taavetti, Riikka (2019). PAIKANTUMISIA QUEER-TUTKIMUKSEN KÄSITTEISIIN JA HISTORIAAN. *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* 13:1–2, I-IV.

Halberstam, Judith (2005) In a queer time and space: Transgender Bodies, Subcultural Lives. New York: New York University Press.

Hekanaho, Pia Livia (2007) Pervo aika ja ongelmallinen parisuhdenormatiivisuus. *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* 2:1, 52–61.

Hekanaho, Pia Livia (2010) Queer-teorian kummia vaihteita. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoliin. Tampere: Vastapaino, 144–155.

Helsinki Pride (2023) Sateenkaarisanasto. <https://pride.fi/tietoa-tukea/sateenkaarisanasto/>. Viitattu 2.12.2023.

Jokela, Satu & Luopa, Pauliina & Hyvärinen, Anni & Ruuska, Tupu & Martelin, Tuija & Klemetti, Reija (2020) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>. Viitattu 2.12.2023.

Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään. Tampere: Juvenes Print, 250–271.

Juvonen, Tuula (2002) Niin makaa kuin petaa – lomaketutkimuksen ongelmat ja homoseksuaalisuus suomalaisissa seksitutkimuksissa. *Sosiologia* 49:4, 309–321.

Juvonen, Tuula (2004) Nyt se näkyy, nyt taas ei
 Heteronormatiivisuus ja homoseksuaalisuuden esillepano Helsingin Sanomissa. Media & Viestintä 27:2, 34–55.

Juvonen, Tuula (2019) Nimeämisen mahti – Sukupuolta ja seksuaalisuutta kuvaavien termien suhteisuudesta. SQS Suomen Queer-seuran lehti 13:1–2, 1–21.

Juvonen, Tuula (2023) Luentotalenne ”Queer_Zoom-luento” kurssilla YKT.215 Sukupuolen tutkimuksen teorit ja käsitteet. Tampere.

Karkulehto, Sanna (2011) Seksin mediamarkkinat. Helsinki: Gaudeamus.

Kekki, Lasse (2006) Pervon puolustus. Kulttuurintutkimus 23:3, 3–18.

Lehtonen, Jukka (2003a) Heteronormatiivisuus sulkee nuorten mahdollisuuksia. Naistutkimus 16:2, 71–75.

Lehtonen, Jukka (2003b) Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa: näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Helsinki: Yliopistopaino.

Lehtonen, Jukka (2004a) Heteronormatiivisuus seksuaalikasvatuksen haasteena. Teoksessa Elise Kosunen & Maija Ritami (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Saarijärvi: Gummerus, 147–158.

Lehtonen, Jukka (2004b) Heteronormatiivisuus ja sukupuolityylit työelämässä: näkökulmana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemukset. Teoksessa Hanna Toiviainen, Tuula Väänänen & Elina Hemminki (toim.) Ulkonäkö, työelämä, terveys: raportti naistenpäivän seminaarista 8.3.2004. Helsinki: Stakes, 41–47.

Lehtonen, Jukka (2010). ”Kaikki kuvatkin on sellaisia: isä, äiti ja lapsi”: Heteronormatiivisuus eri koulutusasteilla. Teoksessa Markku Suortamo, Liisa Tainio, Elina Ikävalko, Tarja Palmu & Sirpa Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 87–110.

Marcia, Joseph & Sommer, Jamie M (2019) (Re)defining heteronormativity. Sexualities 22:3, 267–295.

Nuorisolaki 2016/1285. Annettu Helsingissä 21.12.2016. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>. Viitattu 21.9.2023.

Prout, Alan (2011) Taking a step away from modernity: reconsidering the new sociology of childhood. *Global Studies of Childhood* 1:1, 4–14.

Robertson, Mary Anna (2014) "How do I know I am gay?": Understanding sexual orientation, identity and behavior among adolescents in an LGBT youth center. *Sexuality & Culture* 18:2, 385–404.

Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.

Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Rubin, Gayle S. (1991) *Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality*. Teoksessa Peter Aggleton & Richard Parker (toim.) *Culture, society and sexuality: A Reader*. Oxfordshire: Taylor & Francis Group, 143–178.

Salasuo, Mikko & Suurpää, Leena (2014) Ystävyys ja ryhmä kahden sukupolven kerrotussa elämässä. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Tampere: Juvenes Print, 112–149.

Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalvelu (2023) <https://www.sinuiksi.fi/tuki/>. Viitattu 21.9.2023

Spišák, Sanna & Vihlman, Maria & Ala-Kapee, Mikko & Löfman, Varpu (2022) "Haluaisin itse olla vain hetero" – Poikien ja nuorten miesten homohuoli seksuaalineuvontapalveluun lähetetyissä kysymyksissä. *Nuorisotutkimus* 40:4, 43–58.

Suhonen, Sami (2018) Normikriittisyyden ongelmallisuudesta. Teoksessa Anu Laukkanen, Sari Miettinen, Aino-Maija Elonheimo, Hanna Ojala & Tuija Saresma (toim.) *Feministisen pedagogiikan ABC – Opas ohjaajille ja opettajille*. Tampere: Vastapaino, 57–61.

Taavetti, Riikka (2015) "Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä..." – Kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Taavetti, Riikka & Alanko, Katarina & Hästbacka, Noora & Lehtonen, Jukka & Palojärvi, Inka (2020) Sateenkaareva nuoruus ja merkitykselliset ihmissuhteet. Teoksessa Annukka Lahti, Kia Aarnio, Anna Moring & Jenni Kerppola (toim.) Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Helsinki: Gaudeamus, 31–46.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Warner, Michael (1991) Introduction: Fear of a Queer Planet. *Social Text* 29, 3–17.

Wignall, Liam (2022) *Kinky in the digital age: Gay Men's subcultures and social identities*. Oxford: Oxford University Press.

6.1 Aineisto

Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (jakaja). FSD3524 Sinuiksi-palvelun kysymykset ja asiantuntijavastaukset 2014–2015 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2022-12-20). <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3524>. Viitattu 14.12.2023.